

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Adam Zimmermann

**Urážka na cti podle římského a současného trestního
práva (komparace)**

Diplomová práce

Olomouc 2013

Já, níže podepsaný Adam Zimmermann prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Urážka na cti podle římského a současného trestního práva (komparace)“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 25. dubna 2013

.....

Poděkování:

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí své diplomové práce JUDr. Kamile Bubelové, Ph.D. za vstřícný přístup a cenné rady, které mi poskytla v průběhu psaní této práce.

Obsah

Obsah	4
1. Úvod	6
2. Iniuria: pojem, definice, druhy	9
2.1 <i>Iniuria</i> v širším smyslu – bezprávný čin	9
2.2 <i>Iniuria</i> v užším smyslu – urážka na cti.....	11
2.3 Jednotlivé druhy <i>iniurie</i>	12
2.3.1 <i>Iniuria</i> reálná a verbální	12
2.3.2 <i>Contumelia</i>	13
2.3.3 <i>Iniuria atrox</i>	14
3. Historický vývoj <i>iniurie</i> v římském právu	15
3.1 <i>Iniuria</i> v době královské.....	15
3.1.1 Zákon dvanácti desek (<i>Lex duodecim tabularum</i>)	17
3.2 <i>Iniuria</i> v době římské republiky	19
3.2.1 <i>Lex Aquilia</i>	21
3.2.2 <i>Lex Cornelia de iniuriis</i>	22
3.3 <i>Iniuria</i> v době císařství	23
3.3.1 Principát	24
3.3.1.1 <i>Iniuria atrox</i>	25
3.3.1.2 <i>Contumelia</i> a jiné pomluvy	26
3.3.1.3 <i>Iniuria adtemptata pudicitia</i>	28
3.3.2 Dominát.....	29
3.3.2.1 <i>Justiniánská</i> doba.....	31
4. Jednotlivé urážky na cti v komparaci se současným právem	33
4.1 Trestné činy proti zdraví.....	33
4.1.1 Úmyslné a nedbalostní ublížení na zdraví.....	33
4.1.2 Úmyslné a nedbalostní těžké ublížení na zdraví	36
4.1.3 Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky	39
4.1.4 Účastenství na ublížení na zdraví a skutkový omyl	40

4.2	Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí	43
4.2.1	Omezování osobní svobody	44
4.2.2	Porušování domovní svobody	45
4.2.3	Obchodování s lidmi a svěření dítěte do moci jiného	47
4.3	Pomluva, pojem a vývoj její ochrany	47
4.3.1	Pojem pomluvy	48
4.3.2	Pomluva vs. urážka na cti.....	52
4.3.3	Exkurs vývoje urážky na cti na českém území	53
5.	Závěr	58
6.	Použitá literatura	63
7.	Shrnutí	66
8.	Resumé.....	67
9.	Klíčová slova.....	68
10.	Key words	69

1. Úvod

Římské právo lze chápat jako základní kámen neboli pilíř kontinentálního práva, tudíž i práva československého a následně práva českého. Již ze samotného názvu této diplomové práce, Urážka na cti podle římského a současného trestního práva, je jasné, že půjde o pojitko mezi historickým a současným pohledem na právo v daných stádiích vývoje lidské společnosti. Tedy alespoň pokud jde o problematiku trestněprávní úpravy, potažmo komparatistickou ukázkou deliktu *iniurie* a jí odpovídajících trestních činů v současnosti. Jak je patrné již z úvodního fragmentu 47. knihy Digest, 10. titulu slovy *Ulpiana*, urážka na cti neboli *iniuria* byla vnímána římskoprávním pohledem zcela obsáhleji, než se před provedením důkladného rozboru komparace se současným pojetím lze domnívat.

„Iniuria ex eo dicta est, quod non iure fiat: omne enim, quod non iure fit, iniuria fieri dicitur. Hoc generaliter. Specialiter autem iniuria dicitur contumelia. Interdum iniuriae appellatione damnum culpa datum significatur, ut in lege Aquilia dicere solemus: interdum iniquitatem iniuriam dicimus, nam cum quis inique vel iniuste sententiam dixit, iniuriam ex eo dictam, quod iure et iustitia caret, quasi non iuriam, contumeliam autem a contemnendo.“

„Něco konat v rozporu se zákonem má být považováno za újmu a všechno, co je v rozporu se zákonem má být škodlivé. Toto je řečeno v širším slova smyslu, ale v užším smyslu je iniurie definována jako urážka. Někdy lze za „urážku“ považovat škodu způsobenou z nedbalosti, jak jsme zvyklí z Aquilského zákona. Jindy nazýváme bezprávním působícím škodu to, kdy někdo vydá nesprávné a nespravedlivé rozhodnutí, a to způsobí škodu, protože je porušením práva a spravedlnosti, tudíž bezprávné. Výraz „urážka“ je odvozený od slovesa „opovrhovat“.¹ (slov. překlad pojmu *contemnendo* značí *pohrdat, opovrhovat* někým, nebo něčím)²

Vzhledem k výše zmíněnému, by měl být v první řadě podán výklad pojmu *iniuria*, v celé jeho šíři tak, aby co nejpřesněji definoval její podstatu, a paradoxně, i v tom nejužším významu. Jen tak lze dostatečně vyvodit fakt, že současné portfolio myšlenek spojujících se s urážkou na cti nemůže konkurovat římskému rozsahu. Právě proto by obsah této práce měl vycházet z pramenů římského práva trestního, konkrétně z demonstrace a výkladu děl římských právníků a zákonodárců, s pokusem nalézt veškeré skutkové podstaty v tomto pojmu obsažené a následně jejich přiřazení k aktuálnímu znění práva dnešního. Dále poukázat

---

¹ D 47.10.pr. Překlad: Pokud není uvedeno jinak, je autorem všech překladů autor této diplomové práce.

² PRAŽÁK, Josef. NOVOTNÝ, František. SEDLÁČEK, Josef. *Latinsko-český slovník A-K*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955, s. 308. (dále jen „PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník A-K...*“)

na historický exkurs *iniurie* ve vývoji římského práva, tedy mapovat její význam a postavení ve všech fázích starověkého Říma, se zaměřením se na poklasické právní sbírky jako jsou *Digesta* (zejména Kniha 47 a 48) a *Justiniánovy Instituce* (zejména tituly 16 – 18), které se považují za jeden z nejobsáhlejších historických pramenů římského trestního práva. I když dlužno poznamenat, že rozsáhlost dochovaných informací o římském právu trestním se zdaleka neblíží objemu poznatků o římském právu soukromém, což bylo způsobeno přesvědčením Římanů o participaci trestního odvětví spíše ve sféře politické nežli právní.³

Následným rozbořem přiřazených trestněprávních norem současného práva se pokusit o co nejpreciznější komparaci právního myšlení obou právních systémů, poukázat na propojenost a význam římské právní kultury pro dnešní právní myšlení. Obohacujícím prvkem srovnávací metody budou nepochybně ukázky z konkrétních kauz týkajících se ochrany cti člověka. Ta by měla náležet každému, což z ní činí statek hodný ochrany, často dávány na roveň statků jako život, zdraví nebo majetek.⁴ Tyto společensky chráněné statky jsou zařazeny v rámci českého trestního zákoníku do úvodních hlav jeho zvláštní části, čímž nepochybně zákonodárce klade důraz na jejich ochranu, a proto nutno podotknout, že trestný čin pomluvy (§ 184 trestního zákoníku) je obsažen v Hlavě druhé tohoto zákona,⁵ potvrzujíc výše rozvedenou teorii. Historickým exkurzem vzato, od novověku, kdy se české trestní právo rodilo, až do podoby v 21. století a ve smyslu jeho posledních právních rekonstrukcí. O důležitosti ochrany cti navíc svědčí mimo jiné článek 10 odst. 1 Listiny, když uvádí: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“⁶

Římské trestní právo je zdaleka obsáhlejší právním odvětvím, než tomu je v podobě současného trestního práva. Tak jak je dnes trestní právo kategorizováno do ryze veřejnoprávní sféry, tak naopak, v době antické se jednalo jednak o normy práva veřejného, ale také normy práva soukromého, tedy *delicta* v rámci práva obligačního.⁷ Autor této práce se pokusí na příkladu již zmíněné urážky na cti demonstrovat tuto propojenost právních odvětví i na půdě aktuálních právních předpisů, což pokládá za neodmyslitelnou součást

---

³ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 318. (dále jen „KINCL, URFUS, SKŘEJPEK“)

⁴ VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání – ochrana cti v československém trestním právu*. 1. Vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2006. s. 23. (dále jen „VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání...*“)

⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. (dále jen „Trestní zákoník“)

⁶ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.

⁷ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 317.

uceleného srovnání v pojetí urážky na cti ve dvou tak vzdálených civilizacích a právních systémech, bude-li ale následně prokázáno, nejenom pojmání časovém.

V otázce výběru daného tématu diplomové práce jsem, k odlehčení uvedeno a symbolicky vzato, byl inspirován myšlenkou „stylu start – cíl“. V počátcích studia každého absolventa právnické fakulty je první dotek s právem, myšleno v pravém slova smyslu, spojovaný s výukou a následnou zkouškou z římského práva. Z mého pohledu se jednalo o počátek rozvoje právního uvažování, ale nutno říci, také o přímou konfrontaci toho, zdali výběr studia práva byl tím správným krokem do budoucna. Vzhledem k těmto skutečnostem jsem možnost zakončení studií „v barvách“ římských, navíc ve spojitosti s aktuálním právním stavem v oblasti trestního práva uvítal s velkou radostí, protože je to ideální příležitost prokázat důležité postavení římskoprávní kultury pro současný kontinentální právní systém, kterého je české právo součástí. Navíc navzdory faktu, že vliv římského práva trestního neměl natolik silný efekt na pozdější vývoj, jak tomu je pokud se jedná o právo soukromého charakteru,⁸ měla by být právě tato práce demonstrací toho, že i v trestní oblasti lze shlednout jisté paralely a propojenost, byť ve formách, které budou uvedeny níže.

Snahou autora je dopracovat se k výše uvedenému obsahu diplomové práce pomocí komparatistických instrumentů, které by měly být stěžejním prvkem každé z následujících kapitol. Jednotlivá tvrzená fakta budu následně doplňovat o praktické příklady, demonstrující rozdílnost, ale také společné rysy římskoprávního a současného myšlení v oblasti trestného činu urážky na cti. Pokusím se nastínit také problematiku trestání toho činu, a rozebrat s tím související závažnost daného trestného činu na společnost ve srovnání s efektem uložených trestů příslušnému pachateli. Neodmyslitelným zdrojem těchto informací bude zahraniční literatura a prameny, a to zejména z důvodu nedostatku ekvivalentních děl v českém jazyce, ne však po stránce kvalitativní, ale spíše kvantitativní.

---

⁸ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 318.

2. *Iniuria*: pojem, definice, druhy

Slovním výrazem *iniuria* (slov. překlad *bezpráví, křivda, nespravedlivý čin, urážka na cti, věc neprávem nabytá*)⁹ lze v pojmání římského práva označit daleko více, než by se na první pohled vzhledem k jednoduché konstrukci tohoto slova mohlo zdát. Encyklopedický překlad u romanisty Bartošky jen obecně napovídá jeho širokému významu, když uvádí, že *iniuria* značí protiprávní čin.¹⁰ S tímto možno ztotožnit i názor zahraničního autora Bergra, když on vnímá *iniurii* obecně jako vše, co bylo uděláno *non iure*, tedy proti zákonu (*contra ius*).¹¹ Je nezbytné toto tvrzení rozvést do hlubších analýz ve snaze komparatisticky poukázat na implementaci pojmu *inuria* do současného práva trestního, ale jak bude patrné dále, i do jiných právních odvětví.

2.1 *Iniuria* v širším smyslu – bezprávný čin

Vnímajíc snad celou šířku smyslu výrazu *iniuria*, pohledem Dr. Dostalíka, lze vytyčit tři její významy v římském právu, zejména římském právu trestním:

- 1) bezprávnost, zahrnujíc všechno, co se děje v rozporu s právem,
- 2) bezprávné poškození jako následek bezprávného jednání,
- 3) psychický stav toho, kdo se tohoto jednání dopouští.¹²

I polští autoři se s výše uvedeným shodují, když *iniurii* ve svém díle vnímají:

„*W sensie szerszym oznaczal wszelkie bezprawie bedace naruszeniem dóbr materialnych lub nietykalności jednostki.*“

„V širším slova smyslu značí každé bezpráví, které je v rozporu s jakoukoliv hmotnou nebo osobní integritou.“¹³

Pokud bychom se snažili hledat určitou paralelu mezi širším pojetím *iniurie* a konkrétní definicí v současném trestněprávním předpisu, zejména trestním zákoníku, stěží bychom uspěli ve zvláštní části tohoto zákona. Nabízí se ale komparace legální definice

⁹ PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník A-K...*, s. 698.

¹⁰ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1981, s. 173. (dále jen „BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*“)

¹¹ BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. New Jersey: The lawbook exchange, LTC, 2004, s. 502. (dále jen „BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary...*“)

¹² DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 155. (dále jen „DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu...*“)

¹³ DEBIŃSKI, Antoni, MISZTAL-KONECKA, Joanna, WÓJCIK, Monika. *Prawo rzymskie publiczne*. Warszawa: C.H. Beck, 2010. s. 183. (dále jen „DEBIŃSKI, MISZTAL-KONECKA, WÓJCIK“)

trestného činu, kdy § 13 odst. 1 trestního zákoníku určuje za trestní čin protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.¹⁴ Zde, s přihlédnutím zpět k encyklopedickému výkladu, *iniuria* = protiprávní čin, v širším smyslu považovaného za jakékoliv jednání přičící se právu,¹⁵ je patrné, že již v nejstarším římském právu měla *iniuria*, jakožto obecně vnímána bezprávnost své místo mezi dvěma základními delikty tehdejší doby spolu s krádeží (*furtum*).¹⁶ Jednotlivé skutkové podstaty *iniurie* možno nacházet teprve v samotných dílech římských právníků a pramenech římského práva trestního jako takového.

Jistou paralelou současného a římského práva trestního je možno shlédnout také u dalšího znaku skutkové podstaty *iniurie*, a to v její subjektivní stránce, tedy zavinění. Tady nutno uvést, opírajíc se o odbornou literaturu, že hlavní známkou tohoto deliktu již v dobách římského práva byl úmysl.¹⁷ Trestní zákoník u již zmiňované definice trestného činu uvádí v § 13 odst. 2, že „k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.“¹⁸ Současné trestní právo operuje s pojmem nedbalost dokonce ve více stupních (např. vědomá / nevědomá nedbalost, hrubá nedbalost), jako formou zavinění, která je v zákonných definicích jednotlivých skutkových podstat trestních činů poměrně častým jevem. Tímto jen zdůrazňuje společenskou škodlivost některých deliktů, a tudíž potřebu jejich trestání, byť byly zaviněny jen z nedbalosti. V díle římského právníka Paula nacházíme uvedený příklad skutečnosti, že i *iniuria* mohla být trestána v určitých situacích výslovně jen za úmyslné jednání a spáchání tohoto skutku v nedbalosti bylo tehdejší společností prominuto:

„Si, cum servo meo pugnum ducere vellem, in proximo te stantem invitus percusserim, iniuriarum non teneor.“

„Pokud udeřím úmyslně otroka pěstí a při tomto činu neúmyslně udeřím tebe, stojícího vedle něj, nebudu v takovém případě odpovědný za zranění.“¹⁹

V dnešní době se naproti tomu lze v trestním zákoníku setkat s postihem i takového jednání spáchaného nedbalostně, a to konkrétně mít na mysli ustanovení § 148 (ubližení na zdraví z nedbalosti), kde se předpokládá odpovědnost toho, kdo opomenul důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu

¹⁴ § 13 odst. 1 Trestního zákoníku.

¹⁵ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 173.

¹⁶ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva /ve třech fázích jeho vývoje/*. 2. vydání. Praha: Academia, 1995, s. 143. (dále jen „BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva...*“)

¹⁷ DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu...*, s. 155.

¹⁸ § 13 odst. 1 Trestního zákoníku.

¹⁹ D 47.10.4.

podle zákona, takže dá se říci jen pro omezený okruh pachatelů,²⁰ přesto s důrazem na § 147 trestního zákoníku (těžké ublížení na zdraví z nedbalosti) nutno dodat, že u této kvalifikované újmy na zdraví se odpovědnost vztahuje na každého pachatele bez výjimky.²¹ Vyspělost římskoprávní úpravy v trestních věcech deklaruje také fakt, že institut nedbalosti byl používán při posuzování odpovědnosti z *iniurie*, což do římského práva přinesl Aquiliánův zákon (*lex Aquilia*):

„*Igitur iniuriam hic damnum accipiemus culpa datum etiam ab eo, qui nocere noluit.*“

„Teda ako protiprávnosť tu budeme chápať aj škodu spôsobenú vinou toho, kto škodiť nechcel.“²²

2.2 *Iniuria* v užším smyslu – urážka na cti

Když dokážeme pochopit, jak široký význam nesla *iniuria* v římském trestním právu, bude možné se lépe zaměřit na její význam v užším slova smyslu. Posléze bude objasněno, že i toto užší pojmání *iniurie* je proti dnešní definici jednotlivých trestních činů zcela netradiční, čímž se myslí její široký záběr do pestré variace skutkových podstat v současné trestněprávní úpravě obsažených.

Definování samotného pojmu lze provést odkazem na výklad Bartoškovy Encyklopedie římského práva, kde *iniuria* v užším slova smyslu značí urážku na cti, synonymicky srovnatelnou s pomluvou (*contumelia*).²³ Berger tento pojem přímo označuje jako urážku, nicméně také uvádí, že se jedná o výraz ne důkladně definovaný. Řadí *contumelii* do druhů *iniurie* a synonymicky ji srovnává s řeckým pojmem *hybris*.²⁴ Laickým pohledem vnímáno se tato definice, soudě dle doslovného chápání takového výrazu, jeví jako jednoduchý výraz označující přesně vyhraněnou mez společenských jevů – skutků, která zahrnuje ve své podstatě útok na čest daného jednotlivce. Tato problematika ve skutku toliko jednosměrná ale jen stěží může být, pokud budeme na ní hledět okem římského člověka, potažmo právníka. Nejdůležitějším aspektem toho, jak se s pojmem urážky na cti správně vypořádat, je bezpochyby samotná definice cti jako společensky chráněného zájmu jednotlivce. A budeme-li konkrétně aplikovat tuto otázku do oblasti trestního práva, rozhodně se musíme zaobírat objektem trestného činu, který v rámci skutkové podstaty určuje, jaký společenský zájem má

---

²⁰ § 148 Trestního zákoníku.

²¹ § 147 Trestního zákoníku.

²² D 9.2.5.1 in fine. Překlad: BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *Corpus Iuris Civilis Digesta, Tomus I.* 1. Vydání. Bratislava: Eurokodex, 2008. s. 179.

²³ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 173.

²⁴ BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary...*, s. 415.

příslušná norma ochraňovat. Jedná se o obligatorní znak skutkové podstaty každého trestného činu a jeho další významná role nastává v rámci systematiky zvláštní části trestního zákona, kde je patrná pro posuzování „žebříčku“ závažnosti společenské škodlivosti.²⁵

V této fázi posuzování *iniurie* v komparatistickém náhledu na současnou trestněprávní úpravu lze shledat největší prostor kde vymezit, jak rozdílně byla urážka na cti chápána v antické době a jak ji vidí dnešní zákonodárci. I z dnešních právních děl je patrné, že čest již od starověku představuje jednu z největších a přetrvávajících hodnot lidské společnosti.²⁶ Do českého právního systému se její ochrana historicky zapracovávala, jak je patrné již z českého zemského práva, které rozlišovalo tři formy urážky na cti, a to nárek chlapstvem, nárek cti a zhanění,²⁷ až do dnešní podoby trestní úpravy, která prostor pro urážku na cti omezila na osamocenou skutkovou podstatu trestného činu pomluvy, kdy v § 184 trestního zákoníku uvádí, že pomluvy se dopustí ten, kdo značnou měrou ohrozí vážnost jiného u spoluobčanů, zejména poškodí jiného v zaměstnání, naruší jeho rodinné vztahy nebo mu způsobí jinou vážnou újmu.²⁸ Podle výkladu právní literatury se zde jedná o chráněný objekt, který představují čest, dobrá pověst a vážnost člověka.²⁹

2.3 Jednotlivé druhy *iniurie*

2.3.1 *Iniuria* reálná a verbální

Předchozí kapitoly daly jasně najevo skutečnost, že *iniuria*, chápána pro další výklad v užším pojetí jako urážka na cti, má několik významů. Důsledkem toho se v římském právu vyčlenilo také rozlišování několika druhů urážky na cti, a to specifikujících jednak způsob spáchání tohoto skutku (*iniuria* reálná a *iniuria* verbální), ale také určujících způsob jeho provedení a klasifikaci (*iniuria atrox* nebo *iniuria iudicis*). Tato tvrzení vychází s odkazem na nejstarší pramen v historii římského práva, a to Zákon XII desek (*Lex duodecim tabularum*).

„*Qui malum carmen incantassit...*“

„Kdo by zazpíval zlou píseň...“³⁰

„*Si membrum rup(s)it, ni cum eo pacit, talio esto.*“

²⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 151. (dále jen „JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*“)

²⁶ VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání...*, s. 19.

²⁷ JANIŠOVÁ, Jana. *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě*. 1. vydání. Brno: Matice moravská a Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 177. (dále jen „JANIŠOVÁ, Jana. *Šlechtické spory o čest...*“)

²⁸ § 184 Trestního zákoníku.

²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 545.

³⁰ LDT Tabula VIII. 1a. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu římského práva*. 2. vydání. Praha: Orac, 2004, s. 41. (dále jen „SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*“)

„Jestliže zlomí končetinu a nedohodne se s ním, ať sáhne k odvetě.“³¹

U *iniurii* reálné se jednalo o spáchání urážky na cti, tedy jakéhokoliv úmyslně urážlivého jednání vůči osobnosti druhého, skutkem neboli činem. Na druhou stranu, jak již plyne přímo z názvu, *iniuria* verbální působila urážku na cti slovem či také písni, jak plyne z výše uvedeného pramene Zákona XII desek. V obou případech musela urážka vyjadřovat nadřazování se a nevážnost vůči druhé osobě, spojené s úmyslem porušit její tělesnou nebo mravní integritu (*animus iniuriandi*). Římské právo trestní znalo také těžkou formu urážky (*iniuria atrox*), která v praxi představovala kupříkladu vážné ublížení na těle, pohanění na veřejném místě, nebo urážku magistráta. Specifické označení pak bylo známo pro nespravedlivý soudní rozsudek (*iniuria iudicis*), je jedno zda osvobozující, nebo odsuzující. Otázkou je, jestli je možné jako druh *iniurie* definovat také *contumelii* (pomluva).³²

„*Iniuriam autem fieri Labeo ait aut re aut verbis: re, quotiens manus inferuntur: verbis autem, quotiens non manus inferuntur, convicium fit.*“

„Labeo tvrdí, že urážku lze spáchat skutkem, nebo slovy. Pokud používáme ruce, pácháme skutek jednáním, pokud je nepoužíváme, pácháme skutek slovy.“³³

„*Omnemque iniuriam aut in corpus inferri aut ad dignitatem aut ad infamiam pertinere: in corpus fit, cum quis pulsatur: ad dignitatem, cum comes matronae abducitur: ad infamiam, cum pudicitia adtemptatur.*“

„Každá *iniuria* směřuje buď proti tělu, anebo proti důstojnosti, anebo vede ke ztrátě cti. Útočí proti tělu, když je bijí; proti důstojnosti, když milenec unese něčí manželku, a vede ke ztrátě cti, když je sváděn k necudnosti.“³⁴

2.3.2 *Contumelia*

K této otázce se snad jednodušeji dá nahlížet v současné době, kdy překladem *contumelia* přesně odpovídá trestnému činu pomluvy. Bezsporně lze pak tvrdit, že *contumelia* není ani tak druhem *iniurie*, ale odráží přesně vymezenou část tohoto činu, kterou můžeme s velkou přesností vymezit právě v komparaci § 184 trestního zákoníku. Výklad tohoto ustanovení je dobře aplikovatelný na dělení *iniurie* (reálná, verbální), protože skutkovou podstatu trestného činu pomluvy, tedy sdělení nepravdivého údaje, možno naplnit jednáním

³¹ LDT Tabula VIII. 2. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 41.

³² BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 173.

³³ D 47.10.1.1.

³⁴ D 47.10.1.2. Překlad: BUBELOVÁ, Kamila. LÁDR, Ivan. *Texty ke studiu římského trestního práva - Výstup z grantu FR VŠ č. 338/2011*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, s. 13.

ústním (verbalním), ale i písemně, čili skutkem (reálně). Moderní doplnění dnešní doby v podobě spáchání pomluvy prostřednictvím rozhlasu, televize či internetu nebude pro komparaci s římským právem relevantní.³⁵

2.3.3 *Iniuria atrox*

Za povšimnutí stojí paralela mezi těžkou urážkou (*iniurii atrox*), která stupňovala urážku na cti jejím provedením na veřejném místě a odstavcem druhým § 184 trestního zákoníku, který v něm uvádí kvalifikovanou skutkovou podstatu proti odstavci jedna, když stanoví vyšší trestní sazbu pro toho, kdo spáchá trestní čin pomluvy tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.³⁶ Tím se ale dle názoru prof. Jelínka nemyslí počítačová síť uzavřená v rámci jedné firmy, no naopak takto spáchanou pomluvou se rozumí třeba videozáznam přístupný větší skupině lidí, nehledě na skutečnost, zda je tento přístup zpoplatněn nebo nikoliv.³⁷

K tomu jak posuzovat, kdy šlo o těžkou urážku na cti, napomáhá také dílo *Gaia*:
„*Arox autem iniuria aestimatur vel ex facto, veluti si quis ab aliquo vulneratus aut verberatus fustibusve caesus fuerit; vel ex loco, veluti si cui in theatro aut in foro iniuria facta sit; vel ex persona, veluti si magistratus iniuriam passus fuerit, vel senatori ab humili persona facta sit iniuria.*“

„Těžká urážka se posuzuje buď podle činu, jako kupříkladu ubití, poranění holí; anebo podle místa spáchání, kupříkladu urazit někoho v divadle, nebo veřejně na fóru; anebo podle samotného poškozeného, pokud šlo o osobu úředníka, nebo urážku senátora osobou nižší vrstvy.“³⁸

---

³⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 545.

³⁶ § 184 Trestního zákoníku.

³⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 245. (dále jen „JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*“)

³⁸ Gaius Commentarius Tertius 225. Překlad: KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. 2. vydání. Brno: Masarykova universita a Doplněk, 1999. s. 198. (dále jen „KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva...*“)

3. Historický vývoj *iniurie* v římském právu

„The establishment of *iniuria* types in the Roman law can only be performed advancing from period to period. Thus, every investigation is foredoomed to failures if it wants to investigate the *iniuria* types "above time and space".“

„Institut urážky na cti a její druhy v římském právu nelze přednést jinak, než postupně prostřednictvím jednotlivými období. Proto by jakékoliv zkoumání bylo předem zatracené, chtěl-li bychom zkoumat druhy urážky na cti „mimo časoprostor“.“³⁹

Výše uvedená citace maďarského autora *Pólaye* pojednávající o jednotlivých fázích římského zřízení z pohledu *iniurie* dokonale předestírá nutnost nahlédnutí do historického vývoje římského práva trestního, jako takového, s koncentrováním jeho proměn na vývoj urážky na cti. Bezsporu musíme připomenout již konstatovaný fakt, že *iniuria*, jako urážka na cti, patří mezi ne toliko početnou skupinu deliktů, které provází římské právo trestní od svého prvopočátku svého vývoje.

3.1 *Iniuria* v době královské

V nejstarší etapě římského práva bylo jeho odvětví trestněprávní, stejně jako i ostatní odvětví, z největší míry ovlivněno náboženskými vztahy, mluvíme tedy o sakrální povaze. Páchání trestné činnosti bylo chápáno, ani ne jako útok na jednotlivé statky jako jsou život, zdraví, nebo majetek, ale vnímaly se jako narušování pomyslné smlouvy mezi lidmi a bohy (*pax deorum*). Proto také samotné potrestání těchto činů mnohdy představovalo spíš narovnání této „smlouvy“, nežli trest pro samotného pachatele. I přes sakrální povahu se již v době královské vyskytly zločiny světské – proti státu. Na rozmanitost této doby upozorňuje také fakt, že Římané rozlišovali úmyslné a nedbalostní jednání.⁴⁰ I navzdory poslední uvedené skutečnosti se paralela mezi touto etapou římského trestního práva a současností hledá stěží, i když v následujících kapitolách bude důkaz o tom, že tato snaha nemusí být úplně zbytečná.

Je možné se setkat s názorem odborné literatury, která zastává stanovisko, první bezpečně doloženou římskou trestněprávní normou je Zákon dvanácti desek, a s tím souvisí, že *iniuria* jako zločin se objevuje poprvé s tímto dokumentem. Jako první formu urážky na cti

³⁹ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law*. 1. vydání. Budapest: Akademiai Kiadó, 1986. s. 201. (dále jen „PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law*...“)

⁴⁰ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 319 - 322.

teorie uvádí veřejnou urážku zvláště posměšnou písní (*malum carmen*), která zahrnovala mimo jiné podle názoru historika Bartoška pobuřování a revoluční agitaci.⁴¹

Tato tvrzení ale vyvrací teorie již uváděného autora *Pólaye*, který se domnívá, že první zmínku o *iniurii* (vnímanou jako protiprávní čin) je možné nalézt již v textu žaloby *legio actio sacramento in rem*, dochované prostřednictvím *Gaia*. V tomto pramenu stojí, že ve sporech o záležitostech v hodnotě nad tisíc assů, vede se spor o 500 assů, v záležitostech nižší hodnoty o 50 assů. Jednalo se o případ, kdy si někdo nárokoval bez jakéhokoliv opodstatnění cizího otroka, čímž urazil přímo jeho pána. Jednalo se v této době o značně silné postavení otce rodiny (*pater familias*), který měl pravomoc takový čin odsoudit a také požadovat pokutu. Je to zmínka o nejstarší formě *iniurie* vůbec – protiprávné nárokování (*iniuria vindicare*), která by potom vzhledem k této teorii chronologicky předcházela výše uvedený Zákon dvanácti desek.⁴²

Samotný proces seshora uvedené myšlenky se nejlépe deklaruje autentickou ukázkou z textu *Gaiových Institucí*, kde nalézáme toto:

„*Si in rem agebatur, mobilia quidem et mouentia, quae modo in ius adferri adduciue possent, in iure uindicabantur ad hunc modum: qui uindicabat, festucam tenebat; deinde ipsam rem adprehendebat, uelut hominem, et ita dicebat: HVNC EGO HOMINEM EX IVRE QVIRITIVM MEVM ESSE AIO SECVNDVM SVAM CAVSAM; SICVT DIXI, ECCE TIBI, VINDICTAM INPOSVI, et simul homini festucam inponebat. aduersarius eadem similiter dicebat et faciebat. cum uterque uindicasset, praetor dicebat: MITTITE AMBO HOMINEM, illi mittebant. qui prior uindicauerat, ita alterum interrogabat: POSTVLO, ANNE DICAS, QVA EX CAUSA VINDICAVERIS? ille respondebat: IVS FECI, SICVT VINDICTAM INPOSVI. deinde qui prior uindicauerat, dicebat: QVANDO TV INIVRIA VINDICAVISTI, QVINGENTIS ASSIBVS SACRAMENTO TE PROVOCO; aduersarius quoque dicebat similiter: ET EGO TE“*

„Při věcných žalobách se věci movité a věci se pohybující, pokud jen mohly být před prétora přineseny nebo přivedeny, vindikovaly v řízení „in iure“ na tento způsob: kdo vindikoval, držel hůlku, potom se chopil věci samé, například otroka, a promluvil takto: JÁ PROHLAŠUJI, ŽE TENTO OTROK MNĚ Z ŘÁDNÉHO DŮVODU PATŘÍ PODLE KVIRITSKÉHO PRÁVA, POHLEĎ, TAK JAK JSEM ŘEKL, VLOŽIL JSEM HŮLKU, a přitom vkládal hůlku na otroka. Protivník stejným způsobem říkal a dělal totéž. Poté, co oba

⁴¹ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva...*, s. 140 - 141.

⁴² PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 3 - 6.

provedli vindikaci, prohlásil prétor: PUSŤTE OBA (toho) OTROKA! a oni ho pouštěli. (Potom) ten, který vindikoval první, položil druhému otázku takto: PTÁM SE, ZDA ŘEKNEŠ, Z JAKÉHO DŮVODU JSI VINDIKOVAL?, onen povídal: PO PRÁVU JSEM UČINIL, JAK JSEM VLOŽIL HŮLKU. Potom ten, který vindikoval první, řekl: PROTOŽE SI VINDIKOVAL PROTIPRÁVNĚ, VYZÝVÁM TĚ K SÁZCE 500 ASSŮ!; stejně i protivník řekl: A JÁ TEBE!⁴³

Doba královská se vyznačovala charakteristickým rysem silného postavení otce rodiny, tedy pána těch, kdo spadali pod jeho „křídla“. V praxi to znamenalo, že nad členy římského rodového seskupení měl nejen své vymezené pravomoci – představoval soudce rodiny, ale z opačného úhlu pohledu byl on předmětem urážky (přímé nebo nepřímé), pokud se jednalo o útok na osoby v jeho moci. V pozdější době nalezneme pramen o římské rodině mimo jiné v *Digestech*:

„Item aut per semet ipsum alicui fit iniuria aut per alias personas. Per semet, cum directo ipsi cui patri familias vel matri familias fit iniuria: per alias, cum per consequentias fit, cum fit liberis meis vel servis meis vel uxori nuruive: spectat enim ad nos iniuria, quae in his fit, qui vel potestati nostrae vel affectui subiecti sint.“

„Urážka může směřovat na někoho přímo, nebo nepřímo. Přímou urážkou se má na mysli urážka otce nebo matky rodiny; nepřímou urážkou se myslí urážka osob jím blízkých, manželky, dětí, nebo snachy; urážka pak směřuje nepřímo na toho, pod čí mocí tyto osoby jsou⁴⁴

3.1.1 Zákon dvanácti desek (*Lex duodecim tabularum*)

Každopádně nemožno popírat, že Zákon dvanácti desek představoval v období ranného vzniku římské republiky jeden z nejpodstatnějších pramenů vůbec, neméně tomu tak je ve vztahu k trestnímu právu. Dr. Dostálík se ve své publikaci zmiňuje, že Zákon XII desek k pojmu urážka na cti obsahoval tři základní skutkové podstaty:

- 1) zlomení údu (trestáno pokutou, subsidiárně odplatou),
- 2) zlomení kosti (trestáno menší pokutou 25 assů),
- 3) urážka slovní (trestáno nejmenší pokutou) – ochrana před čarodějnictvím.⁴⁵

⁴³ Gaius Commentarius Quartus 16. Překlad: KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva...*, s. 202 – 203.

⁴⁴ D 47.10. 1.3.

⁴⁵ DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu...*, s. 155.

Zákon dvanácti desek věnoval pozornost právu trestnímu na deskách VIII a IX, kde jednak popisuje jednotlivé případy *iniurie*, ale zároveň uvádí, co v momentu jejího spáchání nastupuje pro pachatele jako trest.

„*Si iniuriam (aleteri) faxsit, viginti quinque poenae sunt.*“

„Jestli způsobí druhému škodu, pokutou bude 25 assů.“⁴⁶

„*Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.*“

„Jestli někomu zlomí končetinu a nedohodne se s ním, ať on sáhne po odvetě.“⁴⁷

Tímto zákonem byla tedy zavedena na jedné straně peněžitá pokuta, ta byla obecnou pokutou pro *iniurii*, a na straně druhé zavedena byla také odplata (*talio*), jako prvek svépomoci, typický aspekt římského trestního práva soukromého. Encyklopedický slovník Bergra vysvětluje, že v podstatě odplata opravňovala poškozeného spáchat stejné zranění tomu, kdo ublížil jemu. A doplňuje, že v případě jeho neschopnosti toto právo příslušelo nejbližším příbuzným poškozeného.⁴⁸ Nutno také podotknout, že se jednalo o subsidiární možnost msty, která přicházela v úvahu až poté, co se poškozený s pachatelem na pokutě nedomluvil. Šlo o případy tzv. *membrum ruptum*, což představovalo doslova zničený úd.⁴⁹ Pro komparaci, svépomoc, ne však v pojetí římské odvety, se implementovala až do současného právního systému, nikoli však do práva trestního, ale práva občanského, když je upravena v § 6 občanského zákoníku takto: „Jestliže hrozí neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ten, kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit.“⁵⁰

Je minimálně zajímavé sledovat římskoprávní trestání jednotlivých činů pojících se s *iniurii*. Jen těžko možno ztotožnit vnímání tehdejšího žebříčku hodnot s tím dnešním. Kupříkladu, lze se zamyslet nad tím, že ze Zákona XII desek plyne stejný trest za zranění člověka i za nezákonné pokácení stromů.

„*Ut qui iniuria cecidisset alienas (arbores), lueret in singulas aeris XXV.*“

„Ten, kdo protiprávně porazil cizí (stromy) zaplatí za každý 25 assů.“⁵¹

Na druhou stranu možno sledovat římskou přísnost v tom, když připouští odplatu po nedohodě s pachatelem, jako možnost svépomocného výkonu trestu. Pravidlo „oko za oko, zub za zub“ by jistotně nenašlo pochopení u současného zákonodárce. I když v dnešním právu se setkáváme s pojmem proporcionality jednání, příznačný pro jednání v nutné obraně, nebo

⁴⁶ LDT Tabula VIII. 4. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 41.

⁴⁷ LDT Tabula VIII. 2. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 41.

⁴⁸ BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary...*, s. 730.

⁴⁹ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 226.

⁵⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ LDT Tabula VIII. 11. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 43.

krajní nouzi. Stojíc na druhém břehu řeky, vyvstane otázka, jestli vnímání společnosti prošlo stejným vývojem, jakým tvorba trestněprávních norem. Anebo se v očích lidí pořád ukrývá jediná adekvátní „spravedlnost“, a tou je odplata za svoji újmu.

Kompromisem mezi těmito dvěma diametrálně odlišnými tresty, zejména svou intenzitou, se stala v dalším vývoji zvláštní peněžité pokuta, kterou uvádí *Gaius* v případě zlomené kosti (*os fractum*):

„*Poena autem iniuriarum ex lege XII tabularum propter membrum quidem ruptum talio erat; propter os vero fractum aut conlissum trecentorum assium poena erat, si libero os fractum erat; at si servo CL.*“

„Urážka v podobě zlomeného údu byla dle Zákona XII desek trestána odvetou; naproti tomu se stanovuje pokuta 300 assů za zlomenou kost svobodného člověka a 150 assů za zlomenou kost otroka.“⁵²

Urážku namířenou na lidské tělo zmiňovanou v Zákoně XII desek uzavírá ujednání, „*Rupit (ias) ...sarcito*“, značící nezbytnost kompenzace každé škody. Zajímavostí je, že toliko lze použít toto ustanovení taky na rostlinné předměty nejvyšších hodnot (vinná réva, olivovník, ovocný strom), nikoliv pak na domácí zvířata (ovce, kozy atd.) Takto rozvinul ve svých myšlenkách ustanovení Desky VIII. 5. *Elemér Pólay*.⁵³

3.2 *Iniuria* v době římské republiky

Bereme-li v potaz nepopíratelný význam Zákona XII desek, jako dokumentu překlenující historický vývoj trestního práva do období republiky, se i pojetí *iniurie* v této fázi vývoje odvíjelo právě z tohoto dokumentu. Zákony vydané v tomto období navazovaly na *Lex duodecim tabularum*, rozšiřovaly a konkretizovaly jeho působnost v oblasti urážky na cti.⁵⁴

Obecně si římské trestní právo prošlo výraznou změnou v rámci upuštění od převažující sakrální povahy a navíc, přináší zhruba ve 2. století př. n. l. do svých řad dva nové trestněprávní procesy, a to proces probíhající před lidovým shromážděním, tzv. *komicionální* a proces před soudními porotami, které se označovaly pojmem *quaestiones*. Tato změna přináší do římského trestního práva veřejnoprávní charakter, pokud akceptujeme myšlenku, že tyto dva procesy představovaly soudní proces veřejný. Omezení práva na realizaci svépomoci, deklarovalo uvědomění tehdejší společnosti, že je nutné zavedení represivní funkce trestání.

⁵² *Gaius Commentarius Tertius* 223. Překlad: KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva...*, s. 198.

⁵³ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 36 - 37.

⁵⁴ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 201 - 202.

Nebyla ale nutnost projednávat každý skutek před soudy a tak se jako paralela se soukromým právem realizovala moc úředníků (magistrát s impériem) nazývaná *coercitio*. Problémem byla neomezenost této pravomoci potrestat pachatele přímo, a tak se muselo postupně přistupovat k jejímu omezování. S tím přímo souvisí tzv. právo provokace, kdy po udělení trestu měl římský občan právo vyslovit „*provoco*“ (odvolávám se, slov. překlad *vyzývat, vybízet, odvolávat se*)⁵⁵ s dodatkem „*cives Romanus sum*“ (jsem římský občan), a následně, byl takto uložený trest projednán veřejně, před soudem.⁵⁶

Možnost institutu odvolání nacházíme také v Zákoně XII desek, kde se deklaruje právo na odvolání obecně:

„*Ab omni iudicio poenaque provocari licere indicant XII tabulae compluribus legibus.*“

„Z každého rozsudku a trestu je možné se odvolat, tak dosvědčují mnohá ustanovení XII desek.“⁵⁷

Bezesporu lze tvrdit, že tímto institutem se do římského trestního práva zavedla možnost odvolání se, což do té doby v podstatě nebylo možné a pachatel se musel svému trestu, byť krutému podrobit, a v souvislosti se současným právem tak můžeme shledat další paralelu, jakousi dvouinstančnost trestního procesu. Dnešní podoba spočívá možnosti odvolání se proti prvostupňovému rozhodnutí, jak umožňuje § 245 odst. 1 trestního řádu „Opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně je odvolání.“⁵⁸

Oblast *iniurie* nezůstala nedotčená a vlivem republikánského zřízení se také podrobila jistému vývoji. Významnou roli v tomto sehrály prétorické edikty, kterými se změny u urážky projevíly ve dvou směrech, a to za prvé, pojednávaly o jejím trestání, a za druhé, došlo na rozšíření skutkových podstat urážky. U obou zmiňovaných věcí lze z díla Dr. Dostalíka dovozovat tyto inovace. Za prvé, prétorickými edikty byla postupně odstraňována nespravedlnost v podobě fixního peněžitého trestu. Proto nejdříve byla zřízena zvláštní komise (*recuperatores*), která rozhodovala výši peněžitého trestu, a následně vydán *Edict generale de iniuriis*, který zavedl žalobu *actio iniuriarum aestimatoria* (žaloba na peněžité trest dle ocenění žalobce). Za druhé, skutkové podstaty se obohatily o další tři podoby, konkrétně:

- 1) hlasité tupení a urážení na veřejnosti,

---

⁵⁵ PRAŽÁK, Josef. NOVOTNÝ, František. SEDLÁČEK, Josef. *Latinsko-český slovník L-Z*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955, s. 343. (dále jen „PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník L-Z*...“)

⁵⁶ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 322 - 332.

⁵⁷ LDT *Fragmenta incertae sedis* 5. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 51.

⁵⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

- 2) slovní písemné projevy vzbuzující špatnou pověst,
- 3) jednání urážející stud a počestnost jiného.⁵⁹

Actio iniuriarum aestimatoria se v encyklopedickém dílu Bartoška vykládá jako žaloba chránící osobnost římského občana, zahrnující i náhradu škody imateriální. A doplňuje se zde, že se jedná o žalobu aktivně i pasivně nezděditelnou. Výše pokuty se podle ní stanovuje podle okolností případu a v rozmezí návrhu poškozeného rozhodčí, a při těžké urážce sám prétor.⁶⁰

Bylo k urážce zařazeno navíc i potlačování posměšných veršů, básní a popěveků politického obsahu namířených proti příslušníkům vládnoucích tříd. Nakonec, všeobecným ediktem se definovala *iniuria* jako bezprávné jednání směřující k projevu neúcty jinému.⁶¹

3.2.1 *Lex Aquilia*

V době římské republiky je nutno zmínit hlavně *lex Aquilia*, *lex Cornelia de iniuriis* (vydal diktátor *Cornelius Sulla*), jako dva prameny značně zasahující vývoj urážky. Prvně zmiňovaný zákon vyčlenil zvláštní druh *iniurie*, tzv. *damnum iniuria datum*, co v dnešním pojetí značí bezprávné poškození cizího majetku.⁶² Je pravdou, že aktuální znění trestního zákoníku v § 228 předpokládá trestný čin poškození cizí věci, toliko s ohledem na podmíněnost vznikem škody nikoli nepatrné (5.000,- Kč)⁶³, nicméně nemožno v tomto směru nepoukázat na propojení současného soukromého práva, které odpovědnost za škodu diktuje § 420 a následující občanského zákoníku.⁶⁴

S tím souvisela důležitá otázka nemožnosti užití peněžitých pokut stanovených v XII deskách z důvodu změny platidla. Bylo nutné nastavit trestání k ochraně nejdůležitějšího majetku občanů, kterým byly jednak otroci (považováni za věc) a dobytek, podle nových parametrů. Otázkou zůstávalo, co v případě obdobného „poškození“ spáchaného na svobodném člověku, kdy přichází v užití pořad *talio* z éry Zákona XII desek. Existují ale názory, že použití principu „oko za oko, zub za zub“ by v době republiky, kdy je na ústupu nelimitovaná svépomoc, nebylo úplně vhodné. *Lex Aquilia* pojednává toliko jen o dopadu na poškození otroků a dobytku, případně dalších aktiv poškozeného, a proto je namístě zamyšlení se, zda tento druh *iniurie* lze považovat za urážku na cti přímou či nepřímou, anebo

⁵⁹ DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu...*, s. 155 - 156.

⁶⁰ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 77.

⁶¹ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva...*, s. 147 - 148.

⁶² Tamtéž, s. 147.

⁶³ Trestní zákoník.

⁶⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

brát *damnum iniuria datum* jen jako *iniurii* v širším pojetí svého významu. Tyto poznatky nalézáme také v *Digestech* slovy *Ulpiana* a *Gaia*.⁶⁵

„*Lex Aquilia omnibus legibus, quae ante se de damno iniuria locutae sunt, derogavit, sive duodecim tabulis, sive alia quae fuit: quas leges nunc referre non est necesse.*“

„*Lex Aquilia* ruší všechny předtím vydané zákony řešící otázku náhrady škody, i pokud se jednalo o Zákon XII desek nebo další, jejich určení není nutné pro současnost.“⁶⁶

Ve svých dalších ustanoveních nabídnul řešení této problematiky ve dvou fázích. Nejdříve v části první svého zákona:

"Ut qui servum servamve alienum alienamve quadrupedem vel pecudem iniuria occiderit, quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum aes dare domino damnas esto."

„Když někdo zabije otroka (muže nebo ženu) patřícího jinému, nebo čtyřnohé zvíře patřící do stáda, musí nahradit škodu v nejvyšší hodnotě, jakou tyto věci dosahovaly v předchozím roce.“⁶⁷

A následně ve třetí části svého zákona, kde přináší další okolnosti spáchání poškození *erere, rumpere, frangere* (vypálit, zlomit na kusy, rozbít):

"Ceterarum rerum praeter hominem et pecudem occisos si quis alteri damnum faxit, quod usserit fregerit ruperit iniuria, quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum aes domino dare damnas esto".

„Pokud někdo poškodí majetek druhého, jinak než zabitím otroka nebo dobytka, navzdory tomu, že věc byla spálená, zlomená na kusy, nebo rozbitá v předchozích 30 dnech, musí zaplatit majiteli stejnou hodnotu.“⁶⁸

3.2.2 *Lex Cornelia de iniuriis*

Lex Cornelia de iniuriis (81 př. n. l.) nezůstal v oblasti urážky nic dlužen a přinesl s sebou nový vítr v podobě tří nových způsobů spáchání *iniurie*, a to bičování (*verberare*), rány (*pulsare*) a vloupání se do cizího domu (*domum vi introire*).⁶⁹ K výkladu se připojuje také Bartošek, když uvádí, že charakterizuje tento zákon jako dokument zavádějící

⁶⁵ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 83 - 93.

⁶⁶ D 9.2.1.

⁶⁷ D 9.2.2.

⁶⁸ D 9.27.5.

⁶⁹ BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary...*, s 549.

veřejnoprávní stíhání, infámii a pokuty pro některé kvalifikované případy iniurie, které vyjmenoval *Berger*.⁷⁰

Výše uvedené činy svědčí mimo jiné z Institucí Justiniána, které odkazují na *Corneliův* zákon a uvádí výše popsané variace, jak možno vykonat urážku:

„*Sed et lex Cornelia de iniuriis loquitur et iniuriarum actio introduxerit, quae competit ob eam rem, quod se pulsatum quis verberatumve domunve suam vi introitum esse dicat.*“

„A také *Corneliův* zákon hovoří o urážce a zavedl žalobu za ní, žaloba je dána v případě, když je někdo zmlácen, nebo zbit holí, anebo bylo za pomoci násilí vniknuto do něčího domu.“⁷¹

Jelikož se skutky bičování (*verberare*, slov. překlad *bičovat, mrskat, šlehat*)⁷² a rány (*pulsare*, slov. překlad *tlouct, tepat, bít*)⁷³ mohou obsahově jevit jako totožné, podává odborná literatura vymezení jejich rozdílů. Zatím co je *verberare* představuje způsobení větší bolesti (pomocí biče, nebo hole), na druhou stranu, *pulsare* je definováno jako údery nebo rány způsobující menší bolest.⁷⁴ Ke srovnání také encyklopedický výklad *verberatio* = bič, klacek a *pulsare* = bít, tlouci někoho.⁷⁵

Stejně tak stojí v digestech v dílu *Ulpiana*, kterým vymezuje rozdílnost těchto skutků: „*Inter pulsationem et verberationem hoc interest, ut ofilius scribit: verberare est cum dolore caedere, pulsare sine dolore.*“

„Existuje rozdíl mezi bitím někoho a zbičováním, jak praví *Ofilius*, zbičování působí bolest, bít značí dát ránu bez utrpení.“

3.3 *Iniuria* v době císařství

Římská říše se nacházela v období velkých změn svého zřízení, a to přechodu z republiky do éry císařství. S tím související rušení republikánských úřadů nemohlo pro vývoj trestního práva znamenat nic jiného, nežli inovaci vícerych institutů. Nutno poznamenat, že samotná tvář římského práva trestního zůstala nezměněna, a tak se nadále trestní právo vyvíjelo ve znění zákonů dříve přijatých. Docházelo v tomto období k zavádění některých zcela nových trestních činů, rekvalifikaci těch existujících, no hlavně k rozšiřování skutkových podstat způsobem podřazování pod již existující *crimina*. Typickým rysem byla

⁷⁰ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 202.

⁷¹ INST. 4.4.8. Překlad: BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. Justiniánské Instituce. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. s. 317. (dále jen „BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. Justiniánské Instituce...“)

⁷² PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník L-Z...*, s. 639.

⁷³ Tamtéž, s. 350.

⁷⁴ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 117.

⁷⁵ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 270 a 321.

moc císaře rozhodovat samostatně o potrestání některých trestních činů a vymizení provokačního práva, právě ve prospěch odvolání se přímo k císaři (*apellatio*). Byl zaveden také nový druh trestního procesu, tzv. inkvizičního (*cognitio extra ordiem*). Celkově lze shrnout, že trestní právo císařské doby bylo daleko volnější než předtím. Tyto jeho prvky známe přímo z dnešní úpravy českého práva trestního, čímž deklarujeme, že římské trestní právo svoji propracovaností dosahovalo takových detailů, jakým je třeba aplikace polehčujících a přitěžujících okolností při ukládání trestu.⁷⁶ Paralela současnosti je nám známá z § 41 a § 42 aktuální úpravy trestního zákoníku (jedná se o výčet taxativní)⁷⁷.

Ke srovnání ilustrace z díla *Ulpiana*, které pojednává o možné přitěžující okolnosti:

„*Atroce in iuriam quasi contumeliosiore et maiorem accipimus.*“

„Za těžší urážku se považuje pomluva, která je větší nebo hanlivější, než je obvyklé.“⁷⁸

3.3.1 Principát

Prameny o které se lze opírat ve věci urážky na cti v období principátu představují zejména komentáře právníků *Ulpiana*, *Pualaa* a *Gaia*, doplněné o *Gaiovy* Instituce a *senatum consultum* od Augusta, který popsal jako zločin *carmen famosum* (hanlivou píseň). Zmíněné zdroje ohledně *iniurie* nejvíc komentují *Labeonovo* dílo.⁷⁹

Kupříkladu dva fragmenty *Ulpiana* potvrzující výše uvedenou skutečnost:

„*Si quis servo verberato iniuriarum egerit, deinde postea damni iniuriae agat, Labeo scribit eandem rem non esse, quia altera actio ad damnum pertineret culpa datum, altera ad contumeliam.*“

„Pokud někdo žaluje z urážky jménem jeho otroka, který byl zbit, a posléze žaluje také na náhradu neoprávněné škody, není to totéž, jak říká Labeo, protože jedna žaloba směřuje na škodu způsobenou z nedbalosti a ta druhá na pomluvu.“⁸⁰

„*Si quis de honoribus decernendis alicuius passus non sit decerni ut puta imaginem alicui vel quid aliud tale: an iniuriarum teneatur? Et ait Labeo non teneri, quamvis hoc contumeliae causa faciet: etenim multum interest, inquit, contumeliae causa quid fiat an vero fieri quid in honorem alicuius quis non patiatur.*“

⁷⁶ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 332 - 338.

⁷⁷ Trestní zákoník.

⁷⁸ D 47.10.7.7.

⁷⁹ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 127.

⁸⁰ D 47.10.15.46.

„Pokud má být vzdána úcta někomu, nemusí to trpět každý, kupříkladu, tam kde se jedná o sochu, nebo něco podobného, a bude pak odpovědný z urážky? Labeo tvrdí, že nikoli, i když to může někdo dělat z důvodu urážky. Je totiž veliký rozdíl v tom, dělat něco ve smyslu urážky, a neprokázat někomu čest.“⁸¹

3.3.1.1 *Iniuria atrox*

„*Atroce[m] autem iniuriam aut persona[m] aut tempore[m] aut re ipsa fieri Labeo ait. Persona atrocior iniuria fit, ut cum magistratui, cum parenti patrono fiat. tempore, si ludis et in conspectu: nam praetoris in conspectu an in solitudine iniuria facta sit, multum interesse ait, quia atrocior est, quae in conspectu fiat. Re atroce[m] iniuriam haberi Labeo ait, ut puta si vulnus illatum vel os alicui percussum.*“

„Labeo říká, že těžší urážka je spáchána s ohledem na poškozeného, místo spáchání nebo předmět útoku. Urážka osoby se stává těžší, když je spáchána proti magistrátovi, rodiči nebo pánovi. Vzhledem k místu spáchání pak je velký rozdíl, když je provedena na hrách, na veřejném místě, nebo v přítomnosti prétora, nebo v soukromí, protože je daleko těžší, byla-li provedená veřejně. Labeo tvrdí, s odkazem na předmět útoku, že je rozhodující místo zasažení, těžší urážkou je rána do obličeje.“⁸²

Výše citovaný fragment z *Digest* připomíná nový druh, neboli stupeň urážky na cti, příznačný pro období principátu, kterým je *iniuria atrox* (urážka těžší, většího rozsahu, slov. překlad *děsný, strašný, hrozný*).⁸³ Tento institut již byl zmiňován v díle *Gaia* a specifikuje situace, kdy spáchání urážky má proti své obvyklé nežádoucí povaze těžší následek. Jak plyne exaktně z uvedeného fragmentu, jedná se o tři různé aspekty přitěžujících okolností, a to jednak osobu, proti které je urážka směřována, dále pak místo a čas, kde je tato urážka spáchána, ale také i předmět (část těla), kam směřuje její útok. *Labeo* primárně připomíná urážku na cti provedenou veřejně, tak jak je myšlena v díle *Gaia*, tedy veřejnou pomluvu (*contumelia*), no klade také důraz na *os fractum (percussum)* pocházející ze Zákona XII desek. To znamená, že upozorňuje, že těžkou urážkou se stává útok zejména podle cíle jeho působení a důležitost toho cíle (lidského orgánu) pro člověka. Jasným příkladem je poškození oka, což lze srovnat s výrazem *membrum ruptum* (zničení údu). U *Gaia* tedy šlo aspekty *persona, tempore, loco* a *Labeo* je rozšiřuje na aspekty *persona, tempore, loco a re (facto)*.⁸⁴

⁸¹ D 47.10.13.4.

⁸² D 47.10.7.8.

⁸³ PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník A-K...*, s. 130.

⁸⁴ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 132 – 135.

Rozhodnost veřejného provedení urážky, navzdory méně vážnému zranění přesto určující těžkou urážku popisuje další fragment od *Ulpiana*:

„*Sed et si in theatro vel in foro caedit et vulnerat, quamquam non atrociter, atrocem iniuriam facit.*“

„Zranění zasažením druhého v divadle, nebo na jiném veřejném místě zakládá těžkou urážku, i pokud zranění není tolik vážné.“⁸⁵

Ulpianus se mimo to zamýšlí i nad možností spáchání *iniurie atrox* v případě, že tělo poškozeného nebude vůbec zasaženo, ale třeba dojde-li jenom k roztržení jeho oděvu. Odpovídá si tvrzením *Pomponia*, který uvádí „*etiam sine pulsatione posse dici atrocem iniuriam, persona atrocitatem faciente*“, „bez ohledu na zasažení úderem, těžkou urážku zapříčiňuje postavení osoby, k níž útok směřuje.“⁸⁶

3.3.1.2 *Contumelia* a jiné pomluvy

Bezesporu důležitou částí této vývojové fáze je zmínka o *contumelii* (slov. překlad *urážka, hana, potupa*),⁸⁷ jak již bylo podáno dříve, synonymickým výrazem pro užší pojetí *iniurie*, jako urážky na cti. Její doslovný překlad „pomluva“ dává jasný signál, že pro komparaci v souvislosti s dnešním právem nemusíme chodit daleko. Stejnomený název trestného činu se vyskytuje v současném trestním právu, no co navíc, laicky vzato se slovo pomluva ztotožňuje s pojmem urážka na cti v povědomí široké veřejnosti.

S tímto pojmem se lze setkat již v *Gaiových Istitucích*, kde jeho výskyt mapujeme na dvou rozdílných místech, kdy nejdříve v první knize článku 141 zmiňuje nevhodnost urážlivého jednání s těmi (osobami), které má někdo v *mancipiu* (pod svou pravomocí) a podruhé již přímo u pojednávání o urážce na cti, kde uvádí *contumelii* jako urážku pána. Samotné slovo *contumelia* je odvozeno od *contemnere* – opovrhovat, potupit. Podrobnější rozbor pomluvy posléze nalzáme v samotných *Digestech*.⁸⁸

„*Ait praetor: "Ne quid infamandi causa fiat. Si quis adversus ea fecerit, prout quaeque res erit, animadvertam".*“

„Prétor říká, nemá se činit nic za účelem vykreslení někoho urážlivě, pokud toto někdo poruší, bude potrestán dle konkrétních okolností.“⁸⁹

---

⁸⁵ D 47.10.9.1.

⁸⁶ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 134 – 135.

⁸⁷ PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník A-K...*, s. 316.

⁸⁸ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 139 – 144.

⁸⁹ D 47.10.15.25.

„*Hoc edictum supervacuum esse Labeo ait, quippe cum ex generali iniuriarum agere possumus. Sed videtur et ipsi Labeoni (et ita se habet) praetorem eandem causam secutum voluisse etiam specialiter de ea re loqui: ea enim, quae notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur quasi neglecta.*“

„Labeo říká, že tento edikt je nadbytečný, protože lze podat obecnou žalobu z urážky, ale Labeovi se zdá (což je správné), že Prétor přezkoumáním toho, na co měl být záměrně kladen důraz, pokud není veřejné provedení konkrétně vyjádřeno, může toto zanedbat.“⁹⁰

„*Generaliter vetuit praetor quid ad infamiam alicuius fieri. Proinde quodcumque quis fecerit vel dixerit, ut alium infamet, erit actio iniuriarum. Haec autem fere sunt, quae ad infamiam alicuius fiunt: ut puta ad invidiam alicuius veste lugubri utitur aut squalida, aut si barbam demittat vel capillos submittat, aut si carmen conscribat vel proponat vel cantet aliquod, quod pudorem alicuius laedat.*“

„Obecně řečeno, Prétor zakázal všechno, co by mohlo někoho vykreslit urážlivě, proto, kdokoliv co řekne nebo udělá, co je způsobilé udělat někoho nečestným, bude na místě žaloba z urážky. Tak tedy všechny věci, které působí ostudu, kupříkladu, nošení smutečných nebo špinavých oděvů, nechat si narůst vlasy nebo fousy, skládání básní, publikování, nebo zpívání čehokoliv, co může ohrozit něčí počestnost.“⁹¹

Kromě pomluvy, jak byla popsána výše, se v této době v díle *Labea* objevují i její jiné formy a to vyloženě verbálního charakteru, konkrétně *convicium* (hulákání, slov. překlad *společné křičení několika osob*)⁹² a *vociferatio* (dosl. vykřikování, slov. překlad *volání, dovolávání, přimlouvání*)^{93 94}.

Jejich rozlišení není na první pohled úplně jasné, proto je potřeba obrátit se na výklad v Digestech:

„*Sive unus sive plures dixerint, quod in coetu dictum est, convicium est: quod autem non in coetu nec vociferatione dicitur, convicium non proprie dicitur, sed infamandi causa dictum.*“

„Pokud jeden, nebo skupina osob pronesl něco v neorganizovaném davu, jedná se o velký hluk. Ale něco, co není přeneseno v bouřlivém shromáždění, nebo nahlas, nemůže být správně označeno jako velký hluk, ale půjde o řeč s úmyslem pomluvy.“⁹⁵

---

⁹⁰ D 47.10.15.26.

⁹¹ D 47.10.15.27.

⁹² PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník A-K...*, s. 320.

⁹³ PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník L-Z...*, s. 672.

⁹⁴ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 145 – 147.

⁹⁵ D 47.10.15.12.

3.3.1.3 *Iniuria adtemptata pudicitia*

Za povšimnutí určitě stojí také definování další skutkové podstaty, a to *iniuria adtemptata pudicitia* (urážka cudnosti), která dokazuje tolikrát připomínaný široký záběr *iniurie*. Prvopočátek tohoto zločinu lze spatřit již v díle *Gaia*, když pojednává o urážce na cti ve smyslu pronásledování (špehování) matky rodiny nebo *praetextatum* (nezletilce do 17 let). Posléze se s tímto skutkem můžeme setkat v textu autora *Pólaye*, vycházejícího z *Ulpianova* komentáře, který vymezuje znaky této skutkové podstaty:

- 1) *adsectare* (tiše pronásledovat),
- 2) *appellare* (obtěžovat ženu),
- 3) *comitem accipere - abducere* (unést společníka).

Proti původní verzi, která předpokládala toliko jen skutek špehování, *Labeo* připojil situaci, kdy obtěžování svobodné ženy, nebo nezletilce bylo spácháno mimo jiné použitím síly nebo jiného donucení k odlákání (unešení) společníka (doprovodu), který měl na starosti dělat společnost těmto osobám na veřejných i soukromých místech.⁹⁶

Digesta pak řeší otázku společníka následovně:

„*Comitem accipere debemus eum, qui comitetur et sequatur et (ut ait Labeo) sive liberum sive servum sive masculum sive feminam: et ita comitem Labeo definit "qui frequentandi cuiusque causa ut sequeretur destinatus in publico privatove abductus fuerit". Inter comites utique et paedagogi erunt.*“

„Společníkem nebo doprovodem se rozumí někdo, kdo druhého doprovází, jak říká *Labeo*, jedno zdali je to svobodný člověk, otrok, muž, nebo žena. *Labeo* definuje společníka toho, kdo je určen k doprovodu osob za účelem děláni jim společnosti, jedno zdali se to děje na pozemku veřejném, nebo soukromém. Za společníka lze považovat také učitele.“⁹⁷

Speciálně je pak upraveno obtěžování ženy, vzhledem k jejímu společenskému postavení, kladouc důraz na její prezentování se ve společnosti:

„*Si quis virgines appellasset, si tamen ancillari veste vestitas, minus peccare videtur: multo minus, si meretricia veste feminae, non matrum familiarum vestitae fuissentiarum si igitur non matronali habitu femina fuerit et quis eam appellavit vel ei comitem abduxit, iniuriarum tenetur.*“

⁹⁶ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 157 – 159.

⁹⁷ D 47.10.15.16.

„Pokud by někdo obtěžoval mladé děvče oděné jako otrokyně, bude vinen z přestupku, stejně tak, pokud by byla oděná jako prostitutka a ne jako ctnostná žena. Proto, pokud někdo obtěžuje ženu neoděnou adekvátně svému postavení, nebo této ženě unese společníka, nebude odpovědný za urážku na cti.“⁹⁸

Je patrné z výše uvedeného fragmentu, že římská společnost přikládala důraz na pravidla v oblékání, zvláště u ženského pohlaví v souvislosti se společenským postavením římské ženy. Z publikace autorky *Olsonové* se dozvídáme, jak bylo možné rozlišovat zařazení ženy do společnosti vzhledem ke způsobu jejího oblékání. Nesouhlasí s názorem, že prostitutky jen přebíraly typ oděvu od svobodné římské ženy v jeho „levnějších“ podobách. Právě naopak, domnívá se, že existovalo několik typických prvků charakterizujících oděv „lehkých žen“. Těmito prvky byly zejména různé druhy pláštěnek, označovaných jako *pallium*, *amiculum* nebo *pallulua*. Doplněvány byly punčochy (*palla*), sandály a krátkými tuniky. Důležitým aspektem se jevil také barevný odstín těchto oděvů, když prostitutky se vyznačovaly nošením světlých barev a výrazným make-upem. Toto nebylo možné najít na cudné ženě. Obecně lze shrnout, že každá prostitutka se snažila mít krásné šaty doplňující je zlatými šperky, a některé si dokonce barvily nebo parfemovaly své vlasy.⁹⁹

Pravděpodobně není potřeba zdůrazňovat, jak široká paralela se naskytne při komparaci současného stylu oblékání žen žijících se nejstarším řemeslem s výše uvedeným. Jen je zřejmě na místě vypíchnout hloubku římské kultury jako takové. Jednoznačně je zde patrné, jak daleko až sahají kořeny prostituce a jak silně ovlivňují její dnešní podobu. V současné trestněprávní rovině nelze však tyto ženy vyjímát z ochrany cti člověka, no jejich společenský kredit se pohybuje ve spodních patrech lidské vážnosti.

3.3.2 Dominát

Konečnou fází trestněprávního vývoje římského práva přineslo období Dominátu, které ale ještě stihlo do této oblasti vdechnout jisté nové prvky a proto by bylo nedbalé je opomenout. Trestání zločinců procházelo obdobím sjednocování druhů trestů, což mnohdy vedlo k samotnému zpřísnění trestání. Rozšířily se zejména tělesné tresty, kterých trpkost nejvíc pociťovaly nižší vrstvy obyvatelstva. Soudní soustava se stávala čím dál tím víc

---

⁹⁸ D 47.10.15.15.

⁹⁹ OLSON, Kelly. *Dress and the Roman Woman: Self-Presentation and Society*. Londýn: Routledge, 2008, s. 1918 – 1922.

složitou a svoji daň si tato skutečnost vybrala v institutu odvolání, kdy jeho procesování se stalo velice komplikovaným a náročným.¹⁰⁰

Právní terminologie upustila rozlišování dříve stanovených hledisek, definujících rozdíl mezi *crimen* a *delictum* a přechází se na pojímání *delicta privata* jako deliktů soukromoprávních a vyčlenění skupiny *crimen*, jako zločinů veřejnoprávních v klasické době.¹⁰¹ Pro delikty, ze kterých se postupem času stávaly *crimina* bylo příznačné trestání smrtí, no taky vyhnanstvím do exilu (*exilium*, slov. překlad *pobyt mimo domov, vyhnanství, útočiště*),¹⁰² konkrétně deportace na ostrov (*insulae relegatio*, slov. překlad *pryč na ostrov, vzdálit se na ostrov*)^{103 104}.

Stejně tak jako trestní právo samotné, tak i urážka na cti se pomalu blížila do cíle svého vývoje. Dle Pólayho výzkumu byly prameny, které nás v této fázi zásobují zdrojem informací, zejména *Sententiarum libri*, obsahující hlavně textu právníka Paula, dále pak *Collatio legum Mosaicarum et Romanorum*, jako reflexe na křesťanství, které srovnávalo texty Gáia nebo Ulpiana s Biblií, a nakonec nepochybně *Codex Iustinianus repetitiae praelectionis „de iniuriis“*, což představuje vrchol této éry, a proto mu bude věnována zvláštní část tohoto textu.¹⁰⁵

Postupem času se v rámci urážky na cti začal klást stále větší důraz na její verbální stránku (*convicium*) a urážení (pomlouvání), tak jak jej vnímáme dnes, což deklaruje již zmíněné dílo sentencí Paula:

„*Iniuriam patimur aut in corpora aut extra corpus: in corpus verberibus et illatione stupri, extra corpus conviciis et famosis libellis, quod ect adfectu uniuscuiusque patientis et facientis aestimatur.*“

„Urážky jsou buď tělesné, nebo mimotělesné: tělesné jsou spáchány buď bičováním nebo zneuctěním, netělesné skrze pokřikování nebo posměšnými listy, jsou posuzovány v závislosti na stavu myslí poškozeného i pachatele.“¹⁰⁶

Navíc se skutková podstata *iniurie* doplňuje o sexuální násilí, kdy stíhá pachatele trest nejvyšší - smrt:

---

¹⁰⁰ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 338 - 340.

¹⁰¹ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva...*, s. 148 - 149.

¹⁰² PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník A-K...*, s. 520.

¹⁰³ PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník L-Z...*, s. 394.

¹⁰⁴ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 175 - 177.

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 171.

¹⁰⁶ Sen. Pauli, Liber V. Titulus IV.1. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 138 - 139.

„*Corpori iniuria infertur, cum quis pulsatur, cuive stuprum infertur aut de stupro interpellatur. Quae res extra ordiem vindicatur, ita ut pulsatio pudoris poena capitisi vindicetur...*“

„Tělesně je uražen ten, kdo je někým udeřen nebo zneuctěn, nebo ze zneuctění obviněn. V takových případech bude potrestán v rámci kogničního řízení, v případě znásilnění, smrtí...“¹⁰⁷

Elmér Pólay přináší ještě jednu zajímavost v přiblížení se pojetí urážky na cti současným právem, a to plynouc z pramene *Collatio legum Mosaicarum et Romanorum*, kde se ilustruje pomluva (*contumelia*) ve spojitosti s řeckým výrazem *hybris*, což neznamenovalo novou skutkovou podstatu *iniurie*, nýbrž z ní dělá morální jádro urážky na cti ve speciálním významu. Upřesňuje, že *iniuria* ve svém širším pojetí a urážka na cti jako pojetí užší, ve své prolínivosti vyjadřuje právě pomluva (*contumelia*), protože se jinak mohlo zdát, že urážku tvoří skutky, kde pomluva nemá své místo.¹⁰⁸

3.3.2.1 *Justiniánská doba*

K obrazu dnešního práva, a to hlavně jeho postoji k rozlišování deliktů a trestních činů, se římské právo přiblížilo o krůček dál za dob *Justiánského* práva. To vypracovalo novou kategorii *quasi delicta*, kam řadilo 4 z prétorských skutkových podstat (proti soudci, který vynesl rozsudek; proti tomu, kdo něco vyhodil ze svého domu; proti tomu, kdo něco špatně postavil; a proti majitelům lodí hostinců a stájí, kteří poškodili své zákazníky). Tato teorie značila odpovědnost z deliktu opět založenou na předpokladu úmyslu (*dolus*), a tak se nedbalostní odpovědnost (*culpa*) stala předmětem „kvazideliktní“ odpovědnosti. Nemožno opomenout ani zavedení smíšených žalob (*actiones mixtae*), které umožňovaly nově žalovat souběžně na pokutu, tak i na náhradu škody.¹⁰⁹

Za Justiniána dochází také k zavádění pevné stupnice trestů, od které se soudce nesměl odchýlit, což znamenal konec zmírňování trestů. Silný vliv představuje nápor křesťanství a s ním související stíhání pohanství.¹¹⁰

Korunováním vývoje pojetí *iniurie* bylo Justiniánovo dílo, kde označil urážku na cti jako ztělesnění nezákonnosti ve své největší abstrakci. Zajistil možnost výběru mezi

¹⁰⁷ Sen. Pauli, Liber V. Titulus IV.4. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 138 - 139.

¹⁰⁸ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 181 - 191.

¹⁰⁹ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva...*, s. 148 - 150.

¹¹⁰ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 338 - 340.

veřejnoprávním stíháním (dosahující morální satisfakci) a soukromoprávním stíháním (poskytující finanční náhradu).¹¹¹

Důkazem je jeho dílo samo, kde výše uvedenou myšlenku prezentuje:

„In summa sciendum est de omni iniuria eum qui passus est posse vel criminaliter agere vel civiliter. et si quidem civiliter agatur, aestimatione facta secundum quod dictum est, poena imponitur. sin autem criminaliter, officio iudicis extraordinaria poena reo irrogatur.“

„Nakonec musíme říci, že u každé urážky může poškozený žalovat buď trestněprávní žalobou, nebo soukromoprávní žalobou. Pokud se žaluje soukromoprávní žaloba, je po ohodnocení uložena pokuta, jak bylo vysvětleno. Jestliže se naproti tomu žaluje podle trestního práva, pak soudce ze své úřední moci uloží mimořádný trest.“¹¹²

---

¹¹¹ PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law...*, s. 203.

¹¹² INST. 4.4.10. Překlad: BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Justiniánské InSTITUTE...*, s. 317.

4. Jednotlivé urážky na cti v komparaci se současným právem

Po seznámení se s jednotlivými skutkovými podstatami urážky na cti z pohledu římskoprávního vývoje v oblasti trestního práva se lze přiblížit k jejich faktickému srovnání s ustanoveními trestního práva českého, tak jak jej nabízí jeho současná podoba.

Pokud se budeme soustředit na skutkové podstaty dnešního práva odrážející skutky považované římským právem za urážku na cti, je potřeba se zaměřit zejména na Hlavu I. (její Oddíl 2) a Hlavu II. částí druhé trestního zákoníku, které podávají výčet trestných činů proti zdraví člověka, a taky proti svobodě člověka a jeho osobnosti a soukromí. Potažmo nevynechat zmínku o Hlavě III., kde možno najít skutkové podstaty trestných činů v sexuální oblasti, římské právo trestalo znásilnění (finanční náhradou *pateru familias* dle žaloby *actio de vi*, kterou Berger označuje jako prostředek ochrany proti *crimen vis* - násilí¹¹³). Nakonec, pokud budeme brát zřetel na předtím vyjádřenou myšlenku zařazení *damnum iniuria datum* do pojetí urážky na cti, odpovídající trestné činy nalezneme v Hlavě V., která poskytuje ochranu majetku.¹¹⁴

4.1 Trestné činy proti zdraví

Oddíl druhý Hlavy I. Obsahuje trestné činy ublížení na zdraví a těžkého ublížení na zdraví, spáchané úmyslně i nedbalostně, a dále ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky. Objektem ochrany těchto trestných činů je lidské zdraví, konkrétně zachování tělesných i duševních funkcí vzhledem k obvyklé funkčnosti zdravého organismu.¹¹⁵

Nicméně, judikatura dovozuje, že ochrana je poskytnuta stejně člověku již zraněnému, neboli nemocnému, a to i byť jeho zdravotní stav směřuje k úmrtí, kterému bylo následně způsobeno další ublížení na zdraví, i když toto nově způsobené zranění již na smrt nemělo žádný vliv.¹¹⁶

4.1.1 Úmyslné a nedbalostní ublížení na zdraví

Ustanovení § 146 a § 148 představují trestné činy ublížení na zdraví, nejdříve jako čin spáchaný zaviněním ve formě úmyslu (*dolus*), a následně ve formě nedbalosti (*culpa*). Základním rozdílem tedy je subjektivní stránka trestného činu, kterou jak je nám již známo

---

¹¹³ BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary...*, s. 557.

¹¹⁴ Trestní zákoník.

¹¹⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 475 - 499.

¹¹⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 195.

rozlišovali také Římané u svých deliktů. Zatím je v dnešním právu rozlišován úmysl přímý a nepřímý, a nedbalost vědomá a nevědomá (někdy také hrubá nedbalost), tedy jde o čtyři stupně zavinění. Římské právo přebralo do trestního práva z práva soukromého *dolus*, jako nejvyšší stupeň viny, předpokládající vědomí pachatele o všech náležitostech trestného činu, což opisovali jako *sciens dolo malo*. Vedle něj existoval *casus*, čím bylo vyjádřeno neúmyslné porušení statku, no a jejích pojičkem byla *culpa*, čili nedbalé jednání, která se časem také dostala do skutkových podstat trestných činů.¹¹⁷

Aktuální trestní zákoník vymezuje formy zavinění v ustanovení § 15 resp. § 16. Uvádí zde, že úmyslně jedná pachatel, pokud způsobem uvedeným v trestním zákoně chtěl (přímý úmysl) porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo věděl, že jej poruší a byl s tím srozuměn (úmysl nepřímý). Nedbalostní jednání pak spáchá ten, kdo věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo to nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl.¹¹⁸

Přímo z judikatury vyplívá, že v současné době je soudy kladen vysoký důraz na precizní zjištění subjektivní stránky trestných činů, tedy zavinění pachatele. Znaky subjektivního charakteru však nelze vždy dokazovat přímo. Proto se musí postupovat s ohledem na okolnosti objektivní povahy. Následně je takto možné posoudit vnitřní vztah pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů, kterých ochrany se poškozený domáhá.¹¹⁹

U nedbalosti navíc § 16 odst. 2 předpokládá její formu v podobě „hrubé nedbalosti“ která je v obou svých stupních určována na základě postoje pachatele k opatrnosti, tudíž svědčí o zřejmé bezohlednosti k zájmům chráněným zákonem. Trestní zákoník pak rozeznává některé trestné činy, které lze spáchat jen formou hrubé nedbalosti.¹²⁰

Definice samotného ublížení na zdraví je poskytnuta trestním zákoníkem v § 122 odst. 1, tímto označuje takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.¹²¹

---

¹¹⁷ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva...*, s. 144.

¹¹⁸ Trestní zákoník.

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.4.2009, sp. zn. 7 Tdo 374/2009.

¹²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 32.

¹²¹ Trestní zákoník.

Vymezení „nikoliv krátké doby“ řeší v první řadě právní praxe, když dovozuje, že se jedná o znesnadnění výkonu obvyklé činnosti po dobu nejméně 7 dnů, ale také judikatura, která stanovuje, že nesmí jít o dobu zcela přechodnou.¹²²

Paralelu ublížení na zdraví se skutky páchanými v rámci *iniurie* možno shlédnout jednak u *os fractum* (zlomenina kosti), známé ze Zákona XII desek, nebo také u *pulsare* (úder ránou), který známe z *lex Cornelia*. Těžší už by to bylo ve srovnání jednotlivých trestů, kde u těchto zločinů nastupovaly peněžité pokuty, no dnešní úprava nabízí naopak tresty odnětí svobody, resp. zákaz činnosti. Alternativou však může být náhrada škody dle občanskoprávních předpisů, kde podle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví se lze domáhat náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění.¹²³

„Usque adeo autem iniuria, quae fit liberis nostris, nostrum pudorem pertingit, ut etiamsi volentem filium quis vendiderit, patri suo quidem nomine competit iniuriarum actio, filii vero nomine non competit, quia nulla iniuria est, quae in volentem fiat.“

„Jakákoliv zranění spáchána na našich dětech, jsou útokem na naši čest. Proto když někdo prodá syna s jeho vlastním souhlasem, může být napadený žalobou z urážky jeho otcem, ale ne samotným synem, protože nelze spáchat urážku na tom, kdo k ní sám svolí.“¹²⁴

Uvedením tohoto fragmentu se lze zamyslet nad dvěma okruhy problematiky v návaznosti na současnou úpravu. Za prvé, zdali nejde reflektovat vnímání římského práva ve srovnání s § 146 odst. 2 písm. b), kdy trestní zákoník posuzuje jednání vůči dětem jako kvalifikovanou skutkovou podstatu. Bezesporu bychom mohli tady použít institut *iniurii atrox*, který ale domnívám se, bude vhodnější u těžkého ublížení na zdraví. A za druhé, což je každopádně věc předvídatelnější, se zde setkáváme u římského práva s pojednáním o souhlasu uděleného před spácháním trestnosti, což dle právní praxe známe z dnešní doby jako klasický příklad okolnosti vylučující protiprávnost trestného jednání.¹²⁵

Jistou paralelu také nalézáme v procesní stránce trestného činu ublížení na zdraví, a to v jeho stíhatelnosti jen se souhlasem poškozeného dle § 163 trestního řádu.¹²⁶ Zde je patrná shoda mezi oběma právními systémy, kdy římské právo sice neznalo úřad státního žalobce, no toto právo náleželo přímo samotnému poškozenému, nebo nepřímo osobě, v moci které se

---

¹²² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 163.

¹²³ Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁴ D 47.10.1.5.

¹²⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 257 - 259.

¹²⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

poškozený nacházel (*pater familias*). Vyspělost antické trestněprávní úpravy ale stvrzují četné fragmenty z *Digest*, které, mimo výše citované, přechod tohoto práva deklarují. Kupříkladu:

„*Quod si viro iniuria facta sit, uxor non agit, quia defendi uxores a viris, non viros ab uxoribus aequum est.*“

„Pokud byla urážka spáchána na manželovi, jeho ženě nepřísluší žalovat místo něj, protože je dáno, že manželky mají být chráněny svými manželi a ne manželé manželkami.“¹²⁷

„*Sponsum quoque ad iniuriarum actionem admittendum puto: etenim spectat ad contumeliam eius iniuria, quaecumque sponsae eius fiat.*“

„Zasnoubený muž je oprávněn podat žalobu z urážky ve všech případech urážení jeho snoubenky, protože se jedná jakoby o urážku jeho samého.“¹²⁸

Na první pohled je citelný privilegovaný status římského muže na úkor ženy. Jeho silné postavení v rámci římské společnosti je toliko častým jevem odrážejícím se i v trestněprávních normách. Dnešní úprava sice plynule navazuje na možnost přechodu aktivní legitimace ve sporu, no zná navíc i opačný případ, tedy z manžela na manželku. Společným znakem se pak dovozuje důležitost rodiny (manželství), jako základní stavební jednotky obou společností.

4.1.2 Úmyslné a nedbalostní těžké ublížení na zdraví

České trestní právo vedle ublížení na zdraví rozeznává v dalších dvou paragrafech (§ 145 a § 147) jeho těžší formu spáchání. Jedná se o takový rozsah způsobených poranění, které jsou označovány jako těžká újma na zdraví.¹²⁹

Současná právní úprava nám k tomu poskytuje zákonnou definici takto způsobené újmy ve svých výkladových ustanoveních, toliko uvádí výčet jednotlivých situací, které lze takto klasifikovat. V § 122 odst. 2 se nachází tento výčet těžkého ublížení na zdraví představující jeho vážnou poruchu, nebo jiné vážné onemocnění, kdy postačí naplnění byť jediného stavu z níže uvedených:

- a) zmrzačení (může jít o tělesnou deformaci nebo ztrátu některé z končetin),
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti (z lékařského hlediska snížení zhruba o 50 %, posuzuje se dle „povšechné pracovní způsobilosti“),
- c) ochromení údu (horní nebo dolní končetina nebo její podstatná část),

---

¹²⁷ D 47.10.2.

¹²⁸ D 47.10.15.24.

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 492.

- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí (nejčastěji praxe dovozuje sluch nebo zrak),
- e) poškození důležitého orgánu (poškození orgánu s trvalým následkem, může se jednat i o ztrátu jednoho oka – druhé funkční),
- f) zohyzdění (viditelná změna těla působící odpor a ošklivost),
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu (jednání směřující k přerušení těhotenství),
- h) mučivé útrapy (mimořádně vystupňované, nebo prodlužované bolesti), nebo
- i) delší dobu trvající porucha zdraví.

Delší dobu trvající poruchu zdraví je možné vykládat v souladu se stávající judikaturou tak, že se jedná o vážnou poruchu na zdraví, nebo vážné onemocnění, které omezovaly způsob života poškozeného po dobu nejméně šesti týdnů.¹³⁰

Římské právo trestní jakoby ukázalo směr cesty v oblasti posuzování závažnosti daného ublížení na zdraví, když už v prvním ze svých významnějších právních předpisů, kterým bezesporu byl Zákon XII desek, rozeznávalo ve svých skutkových podstatách stupeň závažnosti jednotlivého jednání. Pokud jsme u ublížení na zdraví zmínili *os fractum*, jako příklad „lehčí“ újmy, zde je na místě srovnání těžké újmy s činem *membrum ruptum* (poškození údu). Dokonale se kryje s pojetím § 122 odst. 2 písm. a) a c), které nám v trestním zákoníku těžší újmu definují. Problematickým srovnáním zůstává otázka trestání těžší formy ublížení, pokud římské právo umožňuje poškozenému i hraniční formu trestu, kterým byla odplata (*talio*), současná úprava stupňuje délku odnětí svobody. Paralelně ale také *lex Cornelia* rozlišoval těžkost způsobené újmy při svém diferencování skutků *pulsare* (úder nepůsobící utrpení) a *verberare* (úder utrpení působící).

Značnou mírou k posuzování závažnosti trestného činu ublížení na zdraví přispělo taky znalost *iniurie atrox*, kterou však nutno vnímat jako vymezení přitěžujících okolností obecného charakteru, tj. týkající se a dopadající na téměř všechny skutky urážky na cti, tedy nejenom na ublížení na zdraví, a to zejména tak, jak ji vymezil *Gaius*, když stanovil jako její kritéria *persona, tempore, loco*. Je pravdou, že § 145 odst. 2 písm. d) pojednává o spáchání ublížení na zdraví na osobě znalce, svědka, nebo tlumočníka,¹³¹ což z něj činí kvalifikovanou podstatu. Daleko víc se k těžké újmě přiblížil *Labeo*, který tyto kritéria rozšířil o *re (facto)*, což představovalo zhoršení urážky v případě napadení poškozeného na pro něj důležitém

¹³⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 165 - 169.

¹³¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

místě na těle, s čímž možno srovnat dnešní § 122 odst. 2 písm. d) a e), kde je za těžkou újmu považováno judikaturou poškození například zraku (oka), stejně tak, jak nám nabízí *Digesta*.

„*Vulneris magnitudo atrocitatem facit et nonnumquam locus vulneris, veluti oculo percusso.*“

„Rozsah způsobených ran značí o stupni urážky, no někdy hlavně část těla, například když je zasaženo oko.“¹³²

Nutno ještě poznamenat, že o tom zdali šlo o těžkou újmu na zdraví je potřeba rozhodnout na základě důkladného prozkoumání všech okolností případu, jak stanovila judikatura v jednom ze svých rozhodnutí:

„Při rozhodování o trestných činech ublížení na zdraví je nutné všestranně objasnit způsobený následek. Nelze se tedy spokojit s tím, že byla způsobena těžká újma na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) trestního zákoníku, tj. vážná porucha zdraví trvala delší dobu, ale je potřeba zjišťovat, zda utrpěné zranění není možno posoudit jako těžkou újmu na zdraví též ve smyslu některého z dalších hledisek uvedených v § 122 odst. 2 trestního zákoníku, jestliže okolnosti případu tomu nasvědčují.“¹³³

Je zajímavé sledovat fakt, že římské právo ve svém důrazu u žalování urážky na cti kladlo přesně tak důraz na konkrétní specifikaci utrženého zranění pro správné posouzení věci. *Ulpianův* komentář o tom pojednává následovně:

„*Quod autem praetor ait "quid iniuriae factum sit, certum dicat", quemadmodum accipiendum sit? Certum eum dicere Labeo ait, qui dicat nomen iniuriae, neque sub alternatione, puta illud aut illud, sed illam iniuriam se passum.*“

„Jak chápat když prétor říká, „Musí být vymezeno, jaké zranění bylo utrpěno“, Labeo vysvětluje, že vymezení zranění musí být provedeno přesně, bez jakékoliv dvojsmyslnosti (příkladem „to nebo ono“), ale uvedeno, že bylo utrpěno takové a takové zranění.“¹³⁴

Již v době římského práva byl kladen důraz na přesné vymezení utrženého zranění, nebo škody. Bylo potřeba specifikovat detailně okolnosti daného případu, protože právě v nich pramenil trest, který za spáchání skutku následně pachateli přináležel. Není se možno divit, že i v dnešní právní nauce je snaha dopodrobna vykládat právní pojmy tak, aby nedocházelo k jejich zaměňování. Je to jednak znakem ustálenosti soudní judikatury, a na druhé straně znakem předvídatelnosti práva. Každý by měl znát, co může nastat v případě, že zákon sám poruší, ale také by měl být v právní jistotě tam, kde bylo ublíženo jemu.

---

¹³² D 47.10.8.

¹³³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 165.

¹³⁴ D 47.10.7.4.

4.1.3 Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky

Tato skutková podstata ublížení na zdraví se objevuje v českém trestním právu až rekodifikací trestního práva v roce 2010 (dokonce až její novelizací ještě před nabytím účinnosti), když předtím platný zákon z roku 1961 (Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon) tuto formu zavinění, tj. z omluvitelné pohnutky neznal. Jejím zavedením se odstranil nedostatek legislativy určující různě závažných úmyslných útoků proti zdraví z hlediska míry úmyslného způsobení následku. Nutno uvést, že takto lze spáchat ublížení na zdraví i těžkou újmu na zdraví.¹³⁵

Aktuální znění trestního zákoníku vyjmenovává tyto případy omluvitelných pohnutek:

- a) silné rozrušení ze strachu,
- b) úlek,
- c) zmatek, nebo jiné omluvitelné hnutí mysli,
- d) anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.¹³⁶

Silným rozrušením se rozumí afektivní reakce, strachem zase reakci pachatele na hrozící nebezpečí, třeba ohrožení jeho života. Úlek a zmatek jsou vnímány jako zkratkovité reakce bez konkrétní představy, musí ovšem jít o vnější vlivy na pachatele a ne důsledek jeho negativních vlastností. Je potřeba je odlišovat od nutné obrany, jako okolnosti vylučující protiprávnost (§ 29 trestního zákoníku). Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného je posuzováno jako provokace, psychické, nebo dokonce fyzické týrání oběti.¹³⁷

Jedno z usnesení Nejvyššího soudu se přímo zabývá problematikou týrání. Vyslovuje v něm názor, že týrání nemá vždy povahu jen fyzického charakteru, ale často také působí psychické utrpení. Takové jednání pachatele se skládá s několika dílčích skutků, které izolovaně každý zvlášť nemusí vykazovat nijak zvláštní hrubost, nebo závažnost způsobených následků. Povaha týrání je naopak dána jejich povahou, vzájemnou souvislostí, a nakonec mnohostí jejich opakování.¹³⁸

Přihlédnout k tomu, že jde o skutkovou podstatu nově implementovanou v trestním právu, co značí její delší vývojovou fázi, bylo by nespravedlivé domnívat se, že římské právo podobný institut znalo přímo v trestněprávních normách. Není ale možné tvrdit, že psychický

---

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 496 - 499.

¹³⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 185 - 186.

¹³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.8.2008, sp. zn. 7 Tdo 1048/2008.

stav jednající osoby nebyl v římském právu zohledňován vůbec. Jednalo se totiž o významný institut soukromého práva, který sloužil na rozpoznání vážnosti jednání dané osoby. Jinými slovy řečeno, jednání v tzv. *intervalla delucida* (nejasné stavy jednajícího), intervaly kdy jinak duševně zdraví člověk jednal v návalu hněvu či jiném silném afektu, vylučovalo jeho způsobilost k právním úkonům. Římské právo tyto stavy označovalo jako *corole insaniae* (zvrhlé šílenství).¹³⁹

4.1.4 Účastenství na ublížení na zdraví a skutkový omyl

Z *Digest* se slovy *Ulpiana* dozvídáme toto:

„Non solum is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriam, hoc est qui percussit, verum ille quoque continetur, qui dolo fecit vel qui curavit, ut cui mala pugno percuteretur.“

„Nejenom ten je odpovědný z urážky, kdo ji spáchá tím, že uhodí poškozeného, ale zahrnujeme i toho, kdo svojí snahou a úsilím způsobí, že kdokoliv bude, kupříkladu, udeřen do tváře.“¹⁴⁰

Uvedením výše citované ukázky z římského práva se dostaneme k vyslovení další propojenosti, neboli odrazu toho, jak fungující institut v antické době odráží svoji podobu v právu dnešním. Mluvíme o institutu účastenství, který je projevem kvalifikované formy trestní součinnosti dvou a více osob při páčání trestního činu, tak jak jej známe z § 24 trestního zákoníku, a to ve formě organizátorství, návodu a pomoci.¹⁴¹ V římském právu trestním se z tohoto výčtu dozajisté projevuje nejvíce definice návodce, jako účastníka trestní činnosti, charakterizované v § 24 odst. 1 písm. b) jako jednání toho, kdo vzbudil v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin (přemlouváním, ujednáním za mzdu, rozkazem i sázkou), čímž se dle § 24 odst. 2 na něj užije ustanovení o trestní odpovědnosti a trestnosti pachatele, nestanoví-li zákon jinak.¹⁴²

Jak je patrné opět z římskoprávních textů *Ulpiana*, stejný pohled na tuto problematiku mělo trestní právo u Římanů:

„*Si mandatu meo facta sit alicui iniuria, plerique aiunt tam me qui mandavi quam eum qui suscepit iniuriarum teneri.*“

---

¹³⁹ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 78.

¹⁴⁰ D 47.10.11.pr.

¹⁴¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 287.

¹⁴² Trestní zákoník.

„Pokud je urážka spáchána dle mého návodu, většina autorit má zato, že jak já sám, kdo jsem vydal návod, tak i ten kdo ho převzal, jsme oba odpovědní za urážku.“¹⁴³

„*Proculus recte ait, si in hoc te conduxerim, ut iniuriam facias, cum utroque nostrum iniuriarum agi posse, quia mea opera facta sit iniuria.*“

„Proculus velmi správně říká, že pokud si tě najmu, aby si spáchal urážku, žaloba může být vznesena na nás oba, protože urážka byla spáchána pod mým navedením.“¹⁴⁴

„*Idemque ait et si filio meo mandavero, ut tibi iniuriam faciat.*“

„Stejně pravidlo se užije, pokud navedu svého syna, aby tě urazil.“¹⁴⁵

Poslední uvedené navádí k zamyšlení, nejde-li v tomto případě již o nepřímé pachatelství, jak cituje § 22 odst. 2 trestního zákoníku, kde uvádí, že pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně.¹⁴⁶ Použití tzv. živého nástroje ale předpokládá splnění uvedených podmínek, které z uvedeného fragmentu nemůžou být známy.

„*Atilicinus autem ait et si persuaserim alicui alias nolenti, ut mihi ad iniuriam faciendam oboediret, posse iniuriarum mecum agi.*“

„Atilicinus avšak říká, že pokud přesvědčím někoho spáchat urážku, no ten nebude ochotný mě poslechnout, budu sám moci být žalován z urážky.“¹⁴⁷

Zde se objevuje dokonce, v návaznosti na účastenství na trestní činnosti, paralela v dalším institutu současného trestního práva, konkrétně vývojového stádia trestného činu, stádia pokusu, definovaného v § 21 odst. 1 jako jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.¹⁴⁸ Bude se jednat o tzv. nezdařený pokus, jelikož fakticky tato činnost do stádia pokusu nedospěla, nemůže být účastník – návodce, vzhledem ke své akcesorické povaze odpovědný. V úvahu by přicházela

---

¹⁴³ D 47.10.11.3.

¹⁴⁴ D 47.10.11.4.

¹⁴⁵ D 47.10.11.5.

¹⁴⁶ Trestní zákoník.

¹⁴⁷ D 47.10.11.6.

¹⁴⁸ Trestní zákoník.

trestní odpovědnost za přípravu trestného činu, ale ta je trestná jen u těch trestních činů, kde to zákon výslovně uvádí.¹⁴⁹

Slovy *Ulpiana* se dozvídáme, že římské právo pracovalo se situací, kterou dnešní právo nazývá skutkovým omylem negativním:

„*Si quis hominem liberum ceciderit, dum putat servum suum, in ea causa est, ne iniuriarum teneatur.*“

„Když někdo uhodí svobodného člověka v domněnce, že se jedná o jeho otroka, nebude v takovém případě odpovědný za urážku.“¹⁵⁰

§ 18 odst. 1 trestního zákoníku řeší tuto otázku, dá se říci stejným způsobem, když vylučuje zavinění takového jednání: „Kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.“¹⁵¹ Problematika se zdá být ale propracovanější v tom ohledu, že podrobněji pracuje s jednotlivými formami zavinění, tudíž spáchání trestného činu ve skutkovém negativním omylu připouští ve formě nevědomé nedbalosti.¹⁵²

S institutem skutkového omylu negativního pracuje podrobně i dnešní judikatura, což lze dovodit mimo jiné z dále uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu. Jednalo se o případ omezení osobní svobody poškozeného, z důvodu pachatelova podezření, že šlo o osobu přistiženou při páčání trestné činnosti (vloupání). Pachatel se hájil tvrzením, že jednal dle § 76 odst. 2 trestního řádu, který opravňuje kohokoliv omezit svobodu osobě bezprostředně přistiženou při činu. Okolnosti daného případu ale nenasvědčovaly, že by poškozený doopravdy v danou dobu nějakou trestní činnost páchal. Nejvyšší soud proto vyslovil názor, že domnění pachatele o páčání trestného činu poškozeným nebylo postačujícím pro aplikaci výše uvedeného ustanovení. Dokonce ani takzvaný „típař“ (osoba prohlížející si možný předmět trestné činnosti), který se sice může již dopouštět trestného činu ve stádiu přípravy, nemůže být omezen na své svobodě dle § 76 odst. 2 trestního řádu.¹⁵³

---

¹⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009. s. 308.

¹⁵⁰ D 47.10.3.4.

¹⁵¹ § 18 odst. 1 Trestního zákoníku.

¹⁵² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 35.

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2007, sp. zn. 7 Tdo 1429/2006.

4.2 Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí

Kategorie trestních činů, zahrnutých do Hlavy II. trestního zákoníku, tedy chránící svobodu občana (Oddíl 1) a chránící osobnost člověka, nebo jeho soukromí (Oddíl 2), zejména pro účely této práce dle § 171 omezování osobní svobody, dále dle § 178 porušování domovní svobody, budou v pojetí dnešního trestněprávního myšlení asi zdaleka víc připomínat urážku na cti. Důvodem bude fakt, že poskytují ochranu nemateriálních statků, které v současné době představují, vedle života a zdraví, vrcholné zájmy člověka. Mimo jiné tato důležitost plyne také z pojetí mezinárodní a ústavní ochrany těchto statků.¹⁵⁴

Ochrana s největší právní silou se dostává svobodě v článku 8 odst. 1, který cituje „Osobní svoboda je zaručena“. V těsném závěsu se objevuje další garance patřící k trestným činům ochraňujícím osobnostní práva a soukromí. Jedná se o článek 10 a jeho odst. 1 a 2, které garantují zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života.¹⁵⁵

Příležitost k zamyšlení přináší dále i trestné činy dle § 168 obchodování s lidmi a dle § 169 svěření dítěte do moci jiného, kde je možné poukázat na odlišnost vnímání těchto skutků římským pohledem, který do značné míry akceptoval tento stav, a dnešním pohledem ostré kritiky a boje proti těmto činům na mezinárodní úrovni. Jedná se ve své podstatě o dva trestné činy úzce související, konkrétně ve vztahu privilegované skutkové podstaty druhého jmenovaného ve vztahu k prvnímu. Důležitým rysem vymezujícím tuto privilegii je objektivní stránka útoku, kterým je v druhém případě svěření dítěte k adopci nebo obdobnému skutku.¹⁵⁶

Specifický je pohled na trestní čin pomluvy (§ 184), který byl již zmiňován na více místech, hlavně jako nejostřejší obraz úzkého pojetí urážky na cti v právu římském v právu jak ho známe dnes. Proto bude pomluvě věnována zvláštní podkapitola, kde bude ukázáno, že její ochrana si na území českého státu prošla několika fázemi svého vývoje.

Zajímavé pojetí trestních činů proti svobodě vymezila skupina autorů Novotný, Vokoun, Šámal společnými rysy těchto činů. Máme na mysli způsoby neboli prostředky, jakými se do zákonem chráněných zájmů zasahuje, a které představují tedy objektivní stránku trestního činu.

---

¹⁵⁴ NOVOTNÝ, Oto. VOKOUN, Rudolf. ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní právo hmotné – zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010. s. 80 – 81. (dále jen „NOVOTNÝ, VOKOUN, ŠÁMAL“)

¹⁵⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.

¹⁵⁶ Trestní zákoník.

- a) násilí, čili použití fyzické síly (*vis absoluta*) nebo síly psychické (*vis compulsiva*) k překonání odporu,
- b) pohrůžka bezprostředního násilí, byť třeba pohrůžka směřuje proti jiné osobě, než ke které je namířena,
- c) pohrůžka násilí, nebo jiné těžké újmy, má ještě širší pojem než bod b),
- d) zneužití závislosti, poměru žakovského, zaměstnaneckého, nebo i dlužníka a věřitele,
- e) tíseň, stav vyvolaný krátkodobě nepříjemnými okolnostmi vedoucími k omezení svobody.¹⁵⁷

Paralelu v římském právu lze spatřovat určitě jednak používání násilí, ale hlavně v otázce závislosti jedněch osob na druhých, čemuž klasický příklad poskytuje jednak pojetí římské rodiny, kdy všichni její členové byli podrobeni otcovské moci (*pater familias*), ale určitě se bude jednat i o otázku závislosti otroků na svém pánovi, i když, tady je potřeba zmínit, že otrok byl v době římské považován za věc (*res*) a tudíž se jeho vztah ke svému pánu podobal více výkonu vlastnického práva.

4.2.1 Omezování osobní svobody

Objektivní stránka tohoto trestného činu je osobní svoboda ve smyslu svobody pohybu, jak vysvětluje i *Ulpian* v *Digestech*:

„*Abduxisse videtur, ut Labeo ait, non qui abducere comitem coepit, sed qui perfecit, ut comes cum eo non esset.*“

„Podle Labeona se jedná o unešení doprovodu, ne pokud byl tento čin zahájený, ale až pokud došlo k fyzickému vzetí pryč od jeho pána nebo paní.“¹⁵⁸

„*Tenetur hoc edicto non tantum qui comitem abduxit, verum etiam si quis eorum quem appellavisset adsectatusve est.*“

„Ne jenom ten, kdo doopravdy unese doprovod, ale i ten kdo ho obtěžuje nebo špehuje, bude odpovědný.“¹⁵⁹

V těchto fragmentech nacházíme příklady omezování pohybu doprovodu svobodné ženy nebo nezletilého, skládajících se v Římě ze skutků *adsectare* (tíše pronásledovat), *appellare* (obtěžovat ženu), *comitem accipere - abducere* (unést společníka), které společně byly označovány jako *iniuria adtemptata pudicitia* (urážka cudnosti). V římském právu

¹⁵⁷ NOVOTNÝ, VOKOUN, ŠÁMAL, s. 81 – 84.

¹⁵⁸ D 47.10.15.17.

¹⁵⁹ D 47.10.15.19.

pamatovala tato úprava na případy, kdy bylo toto omezování pohybu pácháno za účelem obtěžování žen, nebo dívek jak je patrné i z dalšího textu z *Digest*:

„*Appellare est blanda oratione alterius pudicitiam adtemptare: hoc enim non est convicium, sed adversus bonos mores adtemptare.*“

„Obtěžovat značí útočit na cudnost jiného lichotivými slovy. Nepůjde zde ale o urážení slovy, nýbrž o porušování dobrých mravů.“¹⁶⁰

U tohoto fragmentu stojí za zmínku i jeho autentický překlad autora *Friera*, který vnímá význam onoho ustanovení jako ilustraci rozdílu mezi obtěžováním (*appellare*) a pokřikováním (*convicium*).

„To accost is to assault another`s chastity with smooth talk. This is not clamor (convicium), but to make an assault contrary to good morals.“

„Obtěžovat značí napadnout cudnosti druhého lichotkami. Nepůjde zde o pokřikování, ale o útok proti dobrým mravům poškozeného.“¹⁶¹

Dá se říci, že toto jednání směřující mnohdy ke znásilnění je v souvislosti omezováním osobní svobody i předmětem současné úpravy, a navíc, je zmiňováno i v judikatuře, jako vyloučení souběhu trestních činů, z důvodu toho, že skutková podstata znásilnění, jako jednání vnímáno zákonem jako přísnější, již ve svém pojmání skutek omezení svobody zahrnuje.¹⁶²

4.2.2 Porušování domovní svobody

Téměř dokonalá shoda skutkových podstat římskoprávní úpravy v lex Cornelia a jeho vloupání se do cizího domu (*domum vi introire*), se naskýtá u srovnání s trestním činem dle § 178 aktuální trestněprávní úpravy, a to porušování domovní svobody:

„Kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvá, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“¹⁶³

„*Qui in domum alienam invito domino introiret, quamvis in ius vocat, actionem iniuriarum in eum competere Ofilius ait.*“

„Ofilius říká, že kdokoliv, kdo vstoupí do cizího domu proti vůli vlastníka, nejen že bude předvolán před soud, ale bude odpovědný z urážky.“¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ D 47.10.15.20.

¹⁶¹ D 47.10.15.20. Překlad: FRIER, Bruce. *A casebook on the roman law of delict*. Atlanta: Scholars Press, 1989, s. 183.

¹⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník - 2. díl*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 1541 -1542. (dále jen „ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*...“)

¹⁶³ Trestní zákoník.

Dlužno dodat k výše citovanému, že domovní svoboda byla z římskoprávního pohledu zdaleka více uctívána, dalo by se říci až posvátná. V dnešní době sice trestní zákoník pamatuje na její ochranu v uvedeném § 178, no státní moc dovoluje použít donucení k prolomení této „bariéry“. Typickým příkladem je předvedení k soudnímu jednání. Na tyto situace odkazoval ve svém textu již Zákon XII desek.

„Si in ius vocat, [ito]. Ni it, antestamino : igitur em capito.“

Volá-li na soud, [ať jde]. Jestliže nejde, ať vezme svědky: pak ať ho odvede.“¹⁶⁵

„Si calvitur pedemve struit, manum endo iacito.“

„Zdráhá-li se, anebo jestli utíká, ať na něj vloží ruku.“¹⁶⁶

Ještě větší pozornost poutá fakt, jak bylo na pojímání domu, nebo obydlí v římském právu nahlíženo a tím přesně vymezeno, jaký okruh obydlí spadá pod ochranu výše uvedeného ustanovení. Na rozdíl od tehdejší úpravy, která poskytla výklad tohoto pojmu přímo v právním textu, současné právo ho vykládá až následnou judikaturou.

„Domum accipere debemus non proprietatem domus, sed domicilium. Quare sive in propria domu quis habitaverit sive in conducto vel gratis sive hospitio receptus, haec lex locum habebit.“

„Slovem dům musíme chápat nejenom ten, který je ve vlastnictví žalobce, ale i ten, ve kterém se zdržuje. Proto bude toto právo aplikované jednak, pokud ukřivděný bydlí ve svém vlastním domě, nebo v domě, který si pronajímá, nebo užívá bezplatně, nebo i tam, kde byl účasten jako host.“¹⁶⁷

„Ustanovení trestního zákona § 178 chrání uživatele bytu proti komukoliv, kdo nemá právo užívat byt. Nezáleží na tom, zda osoba, o jejíž byt jde, je jeho vlastníkem, nájemníkem, držitelem, uživatelem a podobně. Rozhodujícím tady bude, zda v době činu uvedeného bytu užíval obviněný, či někdo jiný.“¹⁶⁸ Tato judikatura vyplynula ze skutkového stavu, kdy se ochrany domovní svobody domáhala osoba odlišná od vlastníka nemovitosti, ale oprávněna tuto nemovitost užívat.

---

¹⁶⁴ D 47.10.23.

¹⁶⁵ LDT Tabuľa I. 1. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 31.

¹⁶⁶ LDT Tabuľa I. 2. Překlad: SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu...*, s. 31.

¹⁶⁷ D 47.10.5.2.

¹⁶⁸ Rozsudek Najvyššieho súdu v Bratislave ze dne 21. 11. 1972, sp. zn. 3 Tz 88/72.

4.2.3 Obchodování s lidmi a svěření dítěte do moci jiného

Objektem těchto činů je nejen ochrana svobody v obecném smyslu, tedy svobody pohybu, no i svoboda rozhodování. Ve druhém případě navíc ještě řádná výchova dítěte osobou, které tak káže zákon, nebo úřední moc.¹⁶⁹

Soustředění se v rámci komparačních prvků trestního práva *iniurie* na § 168 odst. 1 písm. d) a e) „kdo přiměje, sjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo jiným užito k otroctví nebo nevolnictví, nebo k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování bude potrestán odnětím svobody na dvě až deset let, a § 168 odst. 2 písm. d) a e), kde je stejně upravena odpovědnost osob starších 18 let, donutí k polemice o způsobu *mancipace* osob v římském právu. Jednalo se o zvláštní druh náhrady škody způsobené při deliktu někým, byť i svobodnou osobou (třeba syn), kdo byl pod mocí druhého (zpravidla otce rodiny). Ten byl dán do jiné rodiny, aby s ní žil a sloužil ji, tzv. „dočasné otroctví“ „*servi loco*“. Ještě horší postavení souviselo s otroky, kteří vnímáni ve smyslu věci, neměli vůbec právní subjektivitu, „*servi pro nullis habentur*“ „otroci se nepovažují za nic“.¹⁷⁰

K pojmu *mancipium* se Encyklopedie Bartoška staví jako ke svrchované moci otce rodiny nad osobami podrobenými jeho moci.¹⁷¹ Berger posléze doplňuje, že *mancipium* lze synonymicky spojit také s pojmem *servus* (otrok).¹⁷²

Opačný postoj v těchto otázkách deklaruje taky fragment z *Digest*, kde nejenom prodej do otroctví byl římským právem povolován, dokonce, byla poskytnuta ochrana tomu, komu bylo v realizaci takového prodeje bráněno.

„*Si quis proprium servum distrahere prohibetur a quolibet, iniuriarum experiri potest.*“

„Když je někomu bráněno v prodeji svého otroka, může vznést proti tomu žalobu z urážky.“¹⁷³

4.3 Pomluva, pojem a vývoj její ochrany

Samostatné vyčlenění si zaslouží trestní čin pomluvy (urážky na cti v užším pojetí), protože jeho postavení v současném právu, dá se říct, postrádá svým rozsahem svoji

¹⁶⁹ NOVOTNÝ, VOKOUN, ŠÁMAL, s. 85 – 89.

¹⁷⁰ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 59 - 67.

¹⁷¹ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 223.

¹⁷² BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary...*, s. 574.

¹⁷³ D 47.10.24.

významnost, a proto je potřeba se podívat i na to, jak procházela ochrana cti v českém právu svým vývojem.

4.3.1 Pojem pomluvy

Aktuální znění trestního zákoníku přináší definici skutkové podstaty v § 184:

(odst. 1) Kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(odst. 2) Odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.¹⁷⁴

Jestli budeme vycházet z § 13 odst. 2 trestního zákoníku, je vzhledem k znění § 184 (pomluva) k naplnění této skutkové podstaty potřeba úmyslného zavinění ze strany pachatele. Judikatura v této souvislosti dovozuje, že zavinění pachatele trestného činu pomluvy podle § 206 (dnes § 184) musí splňovat kumulativně podmínku, že sdělený údaj je nepravdivý a současně způsobilý značnou měrou ohrozit vážnost osoby, a podmínku, že pachatel sdělí tento údaj s úmyslem způsobit poškozenému újmu. Takového závěru o zavinění je nutno dosáhnout dle skutkových zjištění daného případu. Naplněním objektivní stránky trestného činu pomluvy nelze dovozovat vědomí pachatele o následcích šíření těchto skutečností. Jednalo se o kauzu situovanou do období předvolebních kampaní, kde je dle názoru Nejvyššího soudu potřeba dbát na posuzování zavinění ještě s větší pečlivostí.¹⁷⁵

Ustanovení § 184 poskytuje ochranu objektům jako je čest, dobrá pověst, nebo vážnost člověka. Přitom nezáleží na faktu, zda si postihována osoba ohrožení své cti uvědomuje, nebo zdali vůbec se o takovém jednání dozvídá. Proto nutno tvrdit, že ochrana tímto ustanovením dopadá i na takové osoby, které si svoji vážnosti nejsou schopny uvědomovat, kupříkladu půjde o děti, nebo osoby se sníženými duševními schopnostmi, dokonce osoby dlouhodobě nepřítomné i zesnulé.¹⁷⁶

„Et si forte cadaveri defuncti fit iniuria, cui heredes bonorumve possessores exstitimus, iniuriarum nostro nomine habemus actionem: spectat enim ad existimationem nostram, si qua ei fiat iniuria. Idemque et si fama eius, cui heredes exstitimus, lacesatur.“

---

¹⁷⁴ Trestní zákoník.

¹⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2002, sp. zn. 5 Tdo 873/2002.

¹⁷⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 545.

„Jestliže je urážka spáchána proti tělu mrtvého, jehož majetek máme zdědit podle civilního nebo prétorského práva, jsme oprávněni vznést žalobu svým vlastním jménem, protože urážka spáchána takovým způsobem snižuje naši společenskou prestiž. Stejně se postupuje, pokud byla pošpiněna pověst osoby, jejíž jsme dědici.“¹⁷⁷

Patrně z citovaného fragmentu, římská trestněprávní úprava rovněž pamatovala na ochranu zemřelých osob, což navíc v současném právu nachází oporu taky v ustanovení § 15 občanského zákoníku, který se taky ve své části první věnuje ochraně osobnosti.¹⁷⁸

Zatímco současné právo jasně určuje, že pachatelem pomluvy může být kdokoliv (každý subjekt s trestněprávní odpovědností), římské pojetí trestně právní odpovědnosti těch kdo můžou spáchat trestní čin a být jeho obětí vymezuje zrcadlovitým obrazem:

„Illud relatum peraeque est eos, qui iniuriam pati possunt, et facere posse.“

„Je dáno pravidlem vzájemnosti, že ten kdo může být urážkou zasažen, může ji taky spáchat.“¹⁷⁹

„Sane sunt quidam, qui facere non possunt, ut puta furiosus et impubes, qui doli capax non est: namque hi pati iniuriam solent, non facere. Cum enim iniuria ex affectu facientis consistat, consequens erit dicere hos, sive pulsent sive convicium dicant, iniuriam fecisse non videri.“

„Existují však takové osoby, které jsou z toho vyňaty, příkladem duševně nemocní nebo mladiství, kteří nejsou trestně způsobilí, dokud nemůžou být urážkou postiženi, nemůžou ji spáchat. Protože spáchání musí být jen tam, kde je úmysl pachatele, a proto takové osoby nebudou z urážky odpovědní.“¹⁸⁰

Lze tedy spatřit jistou rozdílnost v této úpravě mezi právem římským a současným. Aktuální stav trestněprávní odpovědnosti je limitován ustanoveními § 25 až § 27 trestního zákoníku, kde se pojednává o věku (15 let) a přičetnosti pachatele, rozhodným pro určení odpovědnosti bude okamžik spáchání trestného činu.¹⁸¹

Čest představuje etickou kategorii, vyjadřující vztah jedince k sobě samému (stránka subjektivní), a vztah společnosti k jedinci (objektivní stránka). Je atributem osobnosti, který působením času postupně roste, nebo ubývá, je individuální u každého jedince, no je potřeba

---

¹⁷⁷ D 47.10.1.4. Překlad: BUBELOVÁ, Kamila. *Praktikum z římského práva*. Praha: Leges, 2010, s. 101.

¹⁷⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁹ D 47.10.3.pr.

¹⁸⁰ D 47.10.3.1.

¹⁸¹ Trestní zákoník.

brát v potaz, že neexistuje člověk úplně bezectný.¹⁸² Odrazem rozlišujícím „velkosti“ cti u jednotlivce je v římském právu privilegované postavení otce rodiny (*pater familias*), který mohl být předmětem urážky nejen jako její přímý poškozený, ale také prostřednictvím osob mu podřízených, tedy nepřímo. Opačný konec řebříčku cti představovali otroci, kdy jejich zařazení mezi věci jasně vyjadřovalo míru jejich osobnostních práv. Celkově lze zhodnotit situaci v římské společnosti jako silně ovlivněnou rozlišováním svobodných a nesvobodných lidí (*status libertatis*). Jiným projevem zdůrazněné ochrany cti privilegovaných osob je posuzování konkrétních situací jako *iniuria atrox*, co v praxi znamenalo zhoršení pozice pachatele v případě útoku namířenému k významné osobě, třeba magistrátu.

Opačný pohled na věc se jeví z fragmentu, který určuje, že rozdílnou váhu má urážka způsobená svobodným mužem a otrokem:

„Quaedam iniuriae a liberis hominibus factae leves (non nullius momenti) videntur, enimvero a servis graves sunt: crescit enim contumelia ex persona eius qui contumeliam fecit.“

„Některé urážky se zdají lehké a bez významu, pokud jsou spáchány svobodným člověkem, jinak ale, pokud otrokem, pak jsou vážné. Vážnost urážky roste vzhledem k tomu, kdo ji spáchal.“¹⁸³

Vzhledem k tomu, že moderní demokratická společnost nepřipouští kategorizování jednotlivců v závislosti na jakémkoliv kritériu (rasa, náboženské vyznání, atd.), dalo by se zastat stanovisko, že ve vnímání lidí je čest člověka lineárně snižována vzhledem k jeho kriminální minulosti. Ale právě i odsouzeným lidem je nutno přisuzovat jistou míru cti, která má být zákonem chráněna. Na druhou stranu, trestný čin pomluvy lze spáchat jen sdělením nepravdivého údaje (ověřitelného). Proto dle judikatury sdělení o osobě, že byla pravomocně odsouzená, je nutno považovat za informaci pravdivou, byť bylo toto odsouzení zahlazeno, a proto takovým sdělením nelze se dopustit trestného činu pomluvy.¹⁸⁴

Pro dnešní dobu je zákonem předvídáno několik možných dopadů spáchání pomluvy, a to za prvé poškození dotčené osoby v zaměstnání (působící na možnost degradace zaměstnance, nebo dokonce jeho výpověď), za druhé narušení rodinných vztahů (rozvratem manželství, partnerství, ale také vztahu rodič – dítě), no a za třetí jde, obecně vyjádřeno, o způsobení jiné vážné újmy (společenské reputace, ztráta obchodních partnerů, atd.)¹⁸⁵

---

¹⁸² NOVOTNÝ, VOKOUN, ŠÁMAL, s. 111 - 113.

¹⁸³ D 47.10.17.3.

¹⁸⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 546.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 546.

Judikaturou dovozujeme, že pro naplnění skutkové podstaty trestného činu pomluvy je zapotřebí, aby nejenom došlo ke zveřejnění nepravdivého údaje a s tím související některý z výše popsaných následků, ale důležité je posouzení úmyslu pachatele (i nepřímého) takto jednat a tyto následky způsobit. Navíc k tomu nepostačuje jen ohrožení poškozeného v obvyklé míře únosnosti, ale vyžaduje se ohrožení zásadnějšího charakteru.¹⁸⁶

Aby byla naplněna kvalifikovaná skutková podstata tohoto trestného činu, uvedena v § 184 odst. 2, musí dojít k shora uvedeným skutečnostem způsobem tzv. veřejným (film, televize, rozhlas atd.). Zákon tedy předvídá jednak uložení vyšší trestní sazby u této kvalifikované formy, no hlavně připouští i neverbální způsob provedení pomluvy, tedy ke srovnání, stejně jak známe *iniurii* reální. Veřejný způsob provedení urážky byl v římském právu opět podřazen pod zhoršující se stupeň jednání pachatele, vyjádřený *iniurii atrox*. Několikanásobné zastoupení mají pak v textech římských právníků reální způsoby provedení urážky na cti, nebo samotné *contumelie* (pomluvy).

Následné ukázky z díla *Ulpiana* a následně *Marciana* jsou příkladem výše uvedeného:

„Si quis librum ad infamiam alicuius pertinentem scripserit composuerit ediderit dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret, etiamsi alterius nomine ediderit vel sine nomine, uti de ea re agere liceret et, si condemnatus sit qui id fecit, intestabilis ex lege esse iubetur.“

„Když někdo napíše něco za účelem pomluvy druhého, nebo to zkomponuje, anebo publikuje, nebo jen toto zlomyslně obstarává a publikuje pod jménem dalšího, nebo anonymně, bude stíhaný tímto právem (Corneliův zákon), a když by měl být odsouzen, bude zbaven způsobilosti svědčit u soudu.“¹⁸⁷

„Eadem poena ex senatus consulto tenetur etiam is, qui epigrammata aliudve quid sine scriptura in notam aliquorum produxerit: item qui emendum vendendumve curaverit.“

„Ten, kdo zveřejňuje jakékoliv nápisy, nebo něco jiného psaného, za účelem nactiutrhání druhého, si vyslouží stejný trest vyneseny Senátem, jako osoba, která s těmito věci obchodovala.“¹⁸⁸

„Constitutionibus principalibus cavetur ea, quae infamandi alterius causa in monumenta publica posita sunt, tolli de medio.“

„Je upraveno císařskou konstitucí, že cokoliv umístěné na veřejných památkách, co by druhého uráželo, bude odstraněno.“¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník...*, s. 1645.

¹⁸⁷ D 47.10.5.9.

¹⁸⁸ D 47.10.5.10.

Je potřeba rozlišovat ještě situaci, kdy obsahem pomluvy je lživé obvinění jiného z trestního činu, v úmyslu přivodit mu trestní stíhání, kdy v takovém případě nepůjde o pomluvu ve smyslu § 184, nýbrž o speciální skutkovou podstatu trestního činu křivého obvinění dle § 345.¹⁹⁰ Podobně tak římská právní úprava rozlišovala tyto situace, o čem svědčí existence trestného činu *crimen calumniae* (neoprávněná obžaloba nevinného), ale také nutno poznamenat, že tehdejší doba rozeznávala k obecnému zločinu *calumnie* další obdobné činy, a to *praevaricatio* (nepoctivá obžaloba v dorozumění s pachatelem, slov. překlad *porušení povinnosti, zpronevěra, prohřešení*)¹⁹¹ a *tergiversatio* (neoprávněné upuštění od již podané žaloby, slov. překlad *obrácení, loudání, otálení*)^{192 193}.

4.3.2 Pomluva vs. urážka na cti

Iniuria, jako trestní čin antického Říma, se ve svém užším pojetí překládá jako urážka na cti, jenže brát v potaz předcházející výklad, nemožno přistoupit k tomu, abychom pojem urážky na cti a pomluvy lakonicky zaměňovali. I když se lze setkat s názorem, že *contumelia* (pomluva) je synonymem urážky na cti. Upouštějíc od římskoprávního pohledu, mají tyto dva pojmy v dnešním světě bezesporu spoustu proklamujících znaků, avšak je v silách právních teoretiků tyto dva pojmy od sebe odlišit.

Zatímco v římském trestním právu pojem *iniuria* pohlcovat význam slova *contumelia*, v současné době musíme hledět na tuto otázku jinak. Je pravdou, že jejich význam je v podstatě totožný, proto je potřeba se zaměřit na vymezení konkrétních situací, jak se jednotliví pachatelé toho nebo onoho skutku dopouští. Vyřešit tuto otázku se v poslední době pokoušel i britský nejvyšší soud, kde v tamější terminologii jde o rozlišení výrazů *slander* (pomluva) a *libel* (urážka na cti). Důvodem této rozepře je skutečnost, že v britském soudnictví je daleko těžší domáhat se svých práv u pomluvy, kde důkazní břemeno o tom, zda došlo k finančním újmám, leží na poškozeném, než u nactiutrhání, kde tato důkazní povinnost není, a postačujícím je sdělení, že poškozený utrpěl újmu osobní. České právo v současné době operuje pouze s pojmem pomluvy a tak tato situace ve své podstatě nemůže nastat, no i vzhledem k vývoji českého práva i pochopení urážky na cti v římském právu a dnes, se tento aktuální zdroj informací jeví jako obohacující. V konkrétní kauze se soud zabýval problematikou internetových blogů (případ Club Sheffield Wendsday) a informační desky ve

---

¹⁸⁹ D 47.10.37.

¹⁹⁰ NOVOTNÝ, VOKOUN, ŠÁMAL, s. 113.

¹⁹¹ PRAŽÁK, NOVOTNÝ, SEDLÁČEK. *Latinsko-český slovník L-Z...*, s. 305.

¹⁹² Tamtéž, s. 550.

¹⁹³ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva...*, s. 144 - 145.

firmě (případ Nigel Smith). Citované rozhodnutí nakonec padlo ve druhém zmiňovaném případě, kdy závěrem bylo, že vývěsky na informační desce firmy jsou považovány za pomluvu, a ne urážku na cti, což poškozenému ztížilo jeho procesní postup za svým nárokem. V odůvodnění se pak soudkyně zabývala vyhodnocením těchto vývěsků jako projevu obdobnému, či stylově odpovídajícímu běžné konverzaci používající neformální slovní zásobu v konceptu diskuze "give and take", která representuje sociální druh výměny vzájemných postojů, doslova je přirovnávaná konverzaci někde v baru. Na druhou stranu u urážky na cti se sdělovacím prostředkem předpokládá jeho trvalejší charakter, příkladem novinový tisk, nebo časopis, film, nebo CD nosič. Rozhodujícím kritériem pro rozlišení těchto dvou forem zásahů do cti člověka je tedy forma, jakou jsou pachatelem prezentovány.¹⁹⁴

Česká trestněprávní scéna má za sebou taky několik kauz z oblasti urážky na cti. Jak ilustruje článek Davida Záhumenského, po přijetí rekodifikace trestního práva, bylo v roce 2010 čtyřicet odsouzených osob dle § 184 trestního zákoníku. Jednalo se podmíněčné tresty, no ne moc dávná historie pamatuje případ i nepodmínečného odsouzení v kauze toho charakteru. V roce 2011 se tak stalo nejmenovaným manželům, když byly zažalovány z pomluvy ústavu pečujícího o děti, pro uvedení nepravdivých informací o zanedbané péči o dítě, který tento spor dotáhl po dvouletém dokazování do úspěšného konce.¹⁹⁵

Asi nejaktuálnějším sporem probíhajícím na půdě českého soudnictví je v současnosti kauza policejní prezidenta, který se měl dopustit trestného činu pomluvy za předání urážlivého vyjádření na jiného příslušníka české policie prostřednictvím své mluvčí redaktorovi tisku.¹⁹⁶ Pachateli byl zatím uložen trestním příkazem trest odnětí svobody na 8 měsíců podmíněčně odložený na 18 měsíců, proti kterému dotčený policejní prezident podal odpor, hlavní líčení nebylo zatím nařízeno.¹⁹⁷

4.3.3 Exkurs vývoje urážky na cti na českém území

Už bylo uvedeno, že současné české právo se potýká toliko s pojmem pomluva a nikoli s pojmem urážka na cti. Z hlediska historického vývoje ale nemožno obejít fakt, že již v raném novověku se na půdě českým a moravských zemských soudů tyto kauzy dotýkající se

¹⁹⁴ *Bulletin board postings more likely slander than libel, says High Court* [online]. Out-law.com, 7. srpna 2008 [cit. 17. ledna 2013]. Dostupné na <http://www.out-law.com/page-9330>.

¹⁹⁵ *Pomluva – vstupenka za mříže?* [online]. blog.aktualne.cz, 29. července 2011 [cit. 18. ledna 2013]. Dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-zahumensky.php?itemid=13842>.

¹⁹⁶ *Soud uznal policejního exprezidenta Lessyho vinným z pomluvy* [online]. zpravy.ihned.cz, 19. prosince 2012 [cit. 12. února 2013]. Dostupné na <http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-59003160-soud-uznal-policejního-exprezidenta-lessyho-vinnym-z-pomluvy>.

¹⁹⁷ *Lessy dostal za pomluvu podmínku osm měsíců* [online]. Novinky.cz, 4. ledna 2013 [cit. 12. února 2013]. Dostupné na <http://www.novinky.cz/domaci/289374-lessy-dostal-za-pomluvu-podminku-osm-mesicu.html>.

nactiutrhaní vyskytovali a tehdejší označení těchto zločinů bylo urážka cti, v několika obměnách. Vzhledem k rozsáhlosti této problematiky byla pro potřeby této práce použita studie Dr. Janišové, která k tomu zaujímá svůj pohled v jedné ze svých publikací.

Moravské zemské právo nedefinovalo urážku na cti tak, jak tomu s precizností bylo v českém zemském právu, kde byly vymezeny tři typy tohoto deliktu (nářek cti, nářek chlapstvem a zhanění). Agenda moravský zemských soudů se rozdělovala ve dvou větvích, a to na pře pũhonné a nepũhonné. Klíčem této klasifikace bylo u při pohonných, kterých byla drtivá většina celkového objemu, přesně definovaný pũhonný formulář, druhy pũhonů i věci, o něž bylo možné žalovat a tomu odpovídající tresty, kdy naopak u při nepũhonných, zbytková část, přicházelo také v úvahu označení tzv. stanných nebo postranných pře. Celkově se rozlišovali tři kategorie všech sporů, za první spory poddaných a vrchnosti (selské spory), za druhé spory o čest (roky o poctivost) a nakonec ostatní spory. V moravském zemském právu se pak vytvořila samostatná klasifikace jediného deliktu, kterým byl nářek cti, popisující jednotlivé opakující se situace, které šlechtice přiměly k podání žaloby.

a) útok na šlechtický stav (řádný původ)

v tomto případě se jednalo o napadení šlechtického původu, označením šlechtice za „chlapa“, z čeho taky odvozený samostatný delikt zemského práva českého – nářek chlapstvem

b) znevážení panského nebo rytířského stavu

jednalo se o spory zejména dvou šlechticů z téhož panského nebo rytířského rodu, nebo spory mezi členy starožitného a novožitného rodu navzájem

c) útok na společenskou vážnost, zpochybnění morálních vlastností šlechtice, a posměch zpochybnováním šlechticových vlastností bylo útočeno na jeho reputaci v šlechtické veřejnosti, což v životě šlechtice hrálo důležitou roli

d) urážka rodu, příbuzných a přátel

ochranu tímto poskytovalo soudnictví šlechtické tradici v rámci celého rodu, která se dědila z generace na generaci, a proto se urážka rodu vztahovala na všechny jeho členy – příbuzné, často byl terčem těchto urážek některý ze symbolů daného rodu, jako například erb

e) urážka zastávaného úřadu

urážlivé jednání bylo v tomto případě směřováno proti úředníkům, soudcům

f) nářek z protiprávního jednání

poměrně častý způsob urážky na cti, kdy každé protiprávní jednání bylo posuzováno jako urážka šlechtice, zde značná paralela se širším pojetím *iniurie* – protiprávní čin

g) nedůvodné lání

jednalo se o jediný případ, kdy urážení šlechtické moci bylo beztrestné a to z důvodu, kdy jeho moc byla zneužita vůči dlužníkovi (lání pro dluhy)

h) urážka na cti a fyzické násilí, pohrůžka

případy, kdy urážlivá slova byla doprovázena použitím síly, nebo její pohrůžkou

V otázce trestání výše uvedených skutkových podstat se lze v tomto období setkat s velkým množstvím trestů, počínaje trestáním na hrdle (smrtí), přes vězení a finanční kompenzace se dostáváme až k nejmírnější formě trestu, kterou představovala omluva (náprava, odpros). Společným znakem ukládání trestů bylo jejich posuzování ani ne dle striktních pravidel, no spíše dle okolností každého případu zvlášť.¹⁹⁸

Kodifikací trestního práva od roku 1848, završenou přijetím trestního zákona v roce 1852, procházela oblast urážky na cti svojí další fází. Zde již shledáváme zakotvení duálního pojetí žalování urážky na cti a to cestou veřejného potrestání, nebo soukromoprávního zadostučinění. Nově přijatý trestní zákon pak obsahoval trestné činy jako urážení veličenstva, nebo urážku na cti mezi důstojníky.¹⁹⁹

Následně se vývoj ubíral jednak ve znění recipovaných zákonů rakouských, a za druhé recipovaných zákonů uherských. Na scénu ale posléze přichází dva ryze československé předpisy, a to tiskový zákon z roku 1924 a zákon o ochraně cti z roku 1933. Zejména druhý jmenovaný má významný vliv a na stanovení nových deliktů pojících se k urážce na cti. Jednalo se o urážku („kdo někomu nadávkou, zlým nakládáním, vyhrůžkou zlého nakládání, vydáváním v posměch nebo jinak na cti ublíží...“), která představovala jednání mezi čtyřma očima. Dále pak o pomluvu („kdo někomu na cti ublíží tím, že před třetí osobu o něm jakýmkoliv způsobem uvede nebo dále sdělí skutečnost, která by jej mohla vydat v opovržení, nebo snížit v obecném mínění...“), jak již plyne ze samotného popsání skutku, šlo o čin adresovaný třetí straně a ještě na rozdíl od tehdejší urážky šlo o možný dopad před veřejností, ne tedy jenom subjektivní ponížení poškozeného. Třetí delikt, utržení na cti, se nejvíce skutkovými vymezeními blížil k dnešnímu pojetí pomluvy dle současného trestního zákoníku, jednak z důvodu obsahu použití nepravdivého údaje, ale také jeho dopadu na rodinný a společenský život poškozeného. A nakonec, speciální vynětí představoval delikt výčitky trestního stíhání, nebo trestu, kdy se někdo pokusil poškodit jméno druhého zveřejněním jeho trestního stíhání, byť v něm poškozený nebyl pravomocně odsouzen. Tehdejší doba obsahovala ale i jiné formy (nepřímé) ochrany cti, jakými byly uveřejnění rozsudku, nebo

¹⁹⁸ JANIŠOVÁ, Jana. *Šlechtické spory o čest...*, s. 177 - 226.

¹⁹⁹ VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutržení...*, s. 51 - 59.

tisková oprava, oba korespondující s dnešním právem na odpověď a dodatečné sdělení, obsaženy v tiskovém zákoně (je součástí správního práva).²⁰⁰

Meziválečné období bylo provázeno vlivem německé právní úpravy, a proto se vývoj českého práva v této oblasti dostává do pohybu po roce 1945. Do roku 1950 byla ochrana cti předmětem tzv. retribučního zákonodárství a promítla se do jisté míry v zákoně o ochraně lidově demokratické republiky z roku 1948, jejím předmětem ochrany ale byla spíše ochrana státního zřízení, než jednotlivce.²⁰¹

Nový vítr vnese do trestněprávní roviny přijetí trestního zákona v roce 1950, který obsahoval dva, dá se říci až do dnešního dne přetrvávající trestné činy, a to pomluvu (kdo úmyslně ohrozí vážnost jiného u spoluobčanů tím, že o něm někomu sdělí nepravdu...“), kde už je patrný komponent úmyslného zavinění, a křivé obvinění (kdo jiného listivě obviní z trestného činu v úmyslu dát podnět k jeho stíhání...“). Specifikem proti současnému stavu bylo, že urážka na cti byla tehdy posuzována dle trestního práva správního.²⁰²

Následovalo přijetí trestního zákona č. 140/1961 a trestního řádu č. 141/1961, které ve znění pozdějších předpisů přetrvaly až do poslední známé rekodifikaci účinné od 1.1.2010. Obsahoval § 174 křivé obvinění: „kdo jiného listivě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta“ a § 206 pomluva: „kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok“.²⁰³ Tyto skutkové podstaty se o moc neliší od dnešní podoby v trestním zákoníku, když rekodifikací se zejména upravovala jeho systematika, co se jeho druhé - zvláštní části týkalo.

Vracejíc se k článku Davida Záhumenského, dozvídáme se o poslední rekodifikaci trestního zákoníku v souvislosti s trestným činem pomluvy. Provázelo jí několik pokusů o jeho dekriminální, tedy úplné vypuštění ze skutkových podstat trestního zákoníku. Prvním pokusem bylo již v roce 2003 snažení se skupiny poslanců o prosazení návrhu na vypuštění pomluvy z tehdy účinného trestního zákona ještě z roku 1961. Tato iniciativa byla zmarněna hned v prvním čtení Parlamentu. Druhý pokus o odstranění difamace jako trestného činu se uskutečnil o rok později, kdy se v Parlamentu schvaloval návrh nového trestního zákoníku, který následně vstoupil v účinnost v roce 2010, rovněž neúspěšně. Ve snaze

²⁰⁰ VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání...*, s. 163 - 215.

²⁰¹ Tamtéž, s. 251 – 270.

²⁰² Tamtéž, s. 296 – 303.

²⁰³ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

předejít dalším komplikacím se schvalováním nové trestněprávní úpravy byl § 184 raději vrácen a spolu s novým zákoníkem také přijat.²⁰⁴

---

²⁰⁴ *Pomluva – vstupenka za mříže?*[online]. blog.aktualne.cz, 29. července 2011 [cit. 18. ledna 2013]. Dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-zahumensky.php?itemid=13842>.

5. Závěr

V návaznosti na to, že byl podán výklad o *iniurii* jak z hlediska pojmu, který demonstroval její pojetí od nejširšího k nejužšímu a ukázal její druhy, tak z hlediska historického vývoje, který nastínil postupné vytváření jednotlivých skutkových podstat urážky na cti, ale také její sankcionování příslušnými tresty, a posléze nabídnut prostor pro konfrontaci těchto faktů s právem současnosti, možno závěrem přistoupit k rekapitulačnímu konstatování.

Nemožno vynechat fakt, že i užší pojetí *iniurie* lze překlenout do současného práva nejen trestního ale také jiných odvětví, příkladem, právo občanské - civilní, správní nebo ústavní. Opomenout tuto skutečnost, mohli bychom se chybně domnívat, že se v dnešní době lze setkat s právní ochranou urážky na cti jenom za pomoci jednoho ustanovení o trestném činu pomluvy v trestním zákoníku, potažmo, vnímajíc širší rozměr urážky na cti pohledem římského práva, v dalších ustanoveních představujících současný obraz skutkových podstat korespondujících s příklady z římských pramenů práva.

Této jednotvárnosti ochrany před zásahem do svobody člověka se nedostávalo ani v samotném Římě, kde musíme přihlédnout k tomu, že každé protiprávní jednání, tedy i *iniurii*, bylo potřeba posuzovat ze dvou hledisek. Mohlo se totiž v daném případě jednat o soukromý delikt (*delictum privatum, malefictum privatum*), postihovaný dle práva soukromého, nebo trestní čin (*crimen*), postihovaný dle práva trestního, tudíž veřejného. V prvním případě se jednalo o protiprávní porušení zájmu jednotlivce, kdy nově vzniklé nároky, konkrétně mluvíme o náhradě škody a právu na pokutu (*poena privata*), příslušely právě tomuto jednotlivci. Naopak na straně druhé byly porušovány zájmy pospolitosti římské, celého státu, a proto šlo o stíhání v zájmu všech, kdy o takovém protiprávním činu rozhodovaly veřejné - trestní soudy (*iudicium publicum*). Ve druhém příkladu tedy možno mluvit o ekvivalenci dnešního trestního práva, v Římě označovaném jako *ius publicum*. Dlužno ale podotknout, že úřad státního zastupitelství, plnící dnes funkci veřejného žalobce v římském právu nenacházel svoje zastoupení.²⁰⁵

Bezesporu pak nutno souhlasit s názorem vyjádřeným v jiné publikaci, pojednávající o římském právu veřejném, která shrnuje výše uvedené:

„Iniuria jako zniwaga stanowila delikt prywatny, ale niktore jej wypadki byly scigane w procesie kryminalnym.“

---

²⁰⁵ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, s. 109 – 110.

„*Iniuria* jako urážka představuje soukromý delikt, ale některé případy byly stíhány právem trestním.“²⁰⁶

Římské trestní právo tedy nemělo vyloženě veřejnoprávní charakter, jak tomu je v právu současném, ale bylo tvořeno taky trestním právem soukromým.²⁰⁷ Dnešní ochrana společensky důležitých osobnostních práv, kam ochranu cti člověka nutno zařadit, je odstupňována poněkud odlišně.

Pokud vycházeli Římané z duálního členění *iniurie*, buď jako deliktu soukromoprávního, nebo trestného činu veřejnoprávního, tak v rámci českého práva musíme s přihlédnutím k větší rozmanitosti právních odvětví toto členění rozšířit. Již bylo nastíněno, že *iniuria*, byť vnímána užším smyslem jako urážka na cti, nelze kategorizovat svým obsahem pojmu do jedné skutkové podstaty současného trestního práva, a tak je nezbytné zmínit její široký záběr v rámci současného trestního zákoníku. Ke srovnání předchozích odstavců, pořád se v tomto případě jedná o odpovědnost dle veřejnoprávního předpisu, i když naplňováním rozdílných ustanovení. Je potřeba vycházet z dikce zákona, který poskytuje ochranu sice jednotlivci, jak je implicitně v odborné literatuře uváděno k trestnému činu pomluvy, kdy zákon neposkytuje ochranu pro kolektivy nebo instituce.²⁰⁸ Paradoxně bezpráví páchané proti jednotlivci bylo posuzováno římským právem v soukromoprávní sféře. Korespondujícím aspektem s členění *iniurie* v římském právu je dozajisté zásada subsidiarity trestní represe nově zavedená do trestního zákoníku jeho poslední velkou novelizací v roce 2010. Tato zásada vyjadřuje, že současné trestní právo je poslední instancí (*ultima ratio*) ochrany jednotlivce, respektive jeho zájmů a statků, která je podporována ochranou téhož subjektu v rámci ostatních odvětví práva a nastupuje až po jejich nepostačujícím vyčerpání, avšak toto vše se děje v zájmu celé společnosti.²⁰⁹

I když aktuální trestněprávní úprava, jako součást veřejného práva, každopádně nejvíc pokrývá problematiku urážky na cti v přeneseném slova smyslu z římské právní kultury, nemožno považovat tímto její zastoupení ve veřejném právu za vyčerpané. Nejčastějším projevem již zmíněné zásady subsidiarity trestní represe je, ve vertikálním pojetí, aplikace zákona o přestupcích, jakožto „předinstancí“ trestního zákoníku. Právě tady lze najít další úpravu činů spojených s urážkou na cti, zejména v § 49 odst. 1 písm. a) a b), které určují,

---

²⁰⁶ DEBIŇSKI, MISZTAL-KONECKA, WÓJCIK, s. 183.

²⁰⁷ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK, 1995. s. 317.

²⁰⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 545.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 28-29.

že přestupku se dopouští ten, kdo jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch, anebo jinému z nedbalosti ublíží na zdraví.²¹⁰

Pro ilustraci rozvětvení veřejného práva v současnosti ve spojitosti se skutkovou podstatou *iniurie* stojí za zmínku propojenost s právem správním, konkrétně jeho část pojednávající o veřejném užívání. Takto široký záběr významu *iniurie* příkladem uvádí dílo *Ulpianiána*:

„Si quis me prohibeat in mari piscari vel everriculum (quod Graece sagyny dicitur) ducere, an iniuriarum iudicio possim eum convenire? Sunt qui putent iniuriarum me posse agere: et ita Pomponius et plerique esse huic similem eum, qui in publicum lavare vel in cavea publica sedere vel in quo alio loco agere sedere conversari non patiat, aut si quis re mea uti me non permittat: nam et hic iniuriarum conveniri potest. Conductoribus autem veteres interdictum dederunt, si forte publice hoc conduxit: nam vis ei prohibenda est, quo minus conductione sua fruatur.“

„Jestliže mi někdo zakazuje rybařit v moři nebo používat síť, je otázkou zda jej mohu žalovat z urážky? Jsou takoví, kteří se domnívají, že mohu žalovat z urážky a Pomponius a mnozí říkají, že je to podobné jako v případě toho, když mi někdo nedovolí užívat veřejné lázně nebo sedět ve veřejném divadle nebo sedět nebo rozmlouvat na jiném veřejném místě, nebo když mi nedovolí užívat mého majetku, protože pak může být žalován z urážky.“²¹¹

Konstatování, že ochranu zdraví poskytuje na úrovni ochrany s nejvyšší právní silou Listina základních práva a svobod v článku 31 „Každý má právo na ochranu zdraví.“, ale také fakt, že při rekonstrukci trestního práva v roce 2010 se trestné činy proti zdraví posunuly v struktuře trestního zákoníku na místo nejvyšší, svědčí o tom, že ochrana tohoto statku je v dnešní společnosti nesmírně důležitá. Nezanedbatelné místo v ochraně cti člověka je vyčleněno občanskému zákoníku, kdy zrovna on poskytuje daleko přístupnější způsob, jak se domoci finančního odškodnění za ztížení společenského uplatnění, což je bezpochyby největším trnem v očích všech dotčených (pomluvených) osob.

Samozřejmě, není až tak složité najít paralelu mezi skutky označovanými za urážku na cti římským právem a tím dnešním, i když pojetí tehdejšího otrokářského zřízení umožňovalo existenci některých forem trestních norem, jaké si dnes nedovolujeme ani jen vyslovit. Průřezem trestné činnosti se ale dostáváme do konfrontace s jejím trestáním, a tady je potřeba se zamyslet, zdali je nastoupený trend ukládání trestů, ovlivňován tlakem demokracie

²¹⁰ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

²¹¹ D 47.10.13.7. Překlad: DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu...*, s. 158.

a solidarity všech, skutečně nasměrován tím správním směrem. Dozajisté se není potřeba bavit na téma, jeli římská odplata (*talio*) korespondující se dvěma lety za mřížemi. Daleko zajímavější diskuze se v posledních letech vede kolem samotného skutku pomlouvání.

Je rozumné posoudit stejnou měrou uražení otce rodiny (*pater familias*), který v římské kultuře představoval symbol moci ve společnosti, a na druhou stranu nějaké pomluvení celebrity v současné době? Není na místě, aby byla zpochybňována nutnost ochrany cti každé osoby, no je minimálně k zamyšlení, je-li skutek pomluvy vstupenkou za mříže. Vodítkem by mohlo být v roce 2011 zveřejněné stanovisko Výboru OSN pro lidská práva, které mimo jiné vyjadřuje svůj postoj k otázce trestání pomluvy. Nezanedbává důležitost odškodnění poškozeného v rozsahu jeho újmy, no také uvádí, že trestní právo, jako krajní prostředek ochrany zájmů obyvatel, by měl řešit případy pomluvy jen v nejzávažnějších případech, a dodává, že i děje-li se tak, sankce trestem odnětím svobody nepřichází nikdy v úvahu.²¹²

Dokud ale česká legislativa ponechá trestněprávní úpravu v současném znění, bude do rukou soudců trestních senátů svěřen osud lidí, který se tohoto činu dopustí. Úctyhodným se zdá být fakt, že i římské právo pamatovalo ve svých právních textech na omluvitelnost soudního rozhodnutí, jak dokazují níže uvedené fragmenty.

„Quod rei publicae venerandae causa secundum bonos mores fit, etiamsi ad contumeliam alicuius pertinet, quia tamen non ea mente magistratus facit, ut iniuriam faciat, sed ad vindictam maiestatis publicae respiciat, actione iniuriarum non tenetur.“

„Pokud bude cokoliv děláno dodržováním morálky ve veřejném zájmu, i když třeba soudce se nesnaží jednat s úmyslem urazit někoho, tak ho omlouvá státem svěřena moc, a tudíž nebude odpovědný z urážky.“²¹³

„Iudici ab appellatoribus convicium fieri non oportet: alioquin infamia notantur.“

„Účastníci, kteří vedou spor, nemají zvedat hlas proti soudci, nebo to bude označeno jako pomluva.“²¹⁴

Závěrem snad lze konstatovat, že *iniuria* se předvádí svojí rozmanitostí dlouho poté, co byla poprvé zmíněna v římském právu. Je potřeba nahlížet na tuto trestněprávní úpravu s velkou pozorností a obdivem, protože je respektu hodné, jak se starověká kultura vypořádala s tolika právními instituty, které fungují dodnes. Ať už se na urážku na cti podíváme

---

²¹² Pomluva – vstupenka za mříže?[online]. blog.aktualne.cz, 29. července 2011 [cit. 18. ledna 2013]. Dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-zahumensky.php?itemid=13842>.

²¹³ D 47.10.33.

²¹⁴ D 47.10.42.

pohledem antického právníka, nebo poznáním jednadvacátého století, vystihuje ji citace: „Urážka na cti se promítá v dějinách mentalit a každodennosti, v dějinách elit či naopak okrajových skupin společnosti, a vůbec v sociálních dějinách v širším slova smyslu.“²¹⁵ Proto se není potřeba bát, že by naše čest nenalezla ochranu před vnějším světem, no podívejme se alespoň mrknutím oka na to, když někdo svoji čest otočí proti nám.

---

²¹⁵ JANIŠOVÁ, Jana. *Delikt urážka na cti v českém a moravském zemském právu*. In BOROVSÝ, Tomáš. JANIŠ, Dalibor. MALANÍKOVÁ, Michaela a kol. *Spory o čest ve středověku a raném novověku*. Brno: Matice moravská, 2010. s. 69.

6. Použitá literatura

Monografie:

1. BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje*. 2. vydání. Praha: Academia, 1995. 280 s.
2. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994. 471 s.
3. BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. New Jersey: The lawbook exchange, LTC, 2004. 817 s.
4. BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Justiniánské Instituce*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2010. 411 s.
5. BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *Corpus Iuris Civilis Digesta, Tomus I.* 1. Vydání. Bratislava: Eurokodex, 2008. 528 s.
6. BOROVSÝ, Tomáš. JANIŠ, Dalibor. MALANÍKOVÁ, Michaela a kol. *Spory o čest ve středověku a raném novověku*. Brno: Matice moravská, 2010. 254 s.
7. BUBELOVÁ, Kamila. *Praktikum z římského práva*. Praha: Leges, 2010, 112 s.
8. BUBELOVÁ, Kamila. LÁDR, Ivan. *Texty ke studiu římského trestního práva - Výstup z grantu FR VŠ č. 338/2011*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, 34 s.
9. DEBIŃSKI, Antoni, MISZTAL-KONECKA, Joanna, WÓJCIK, Monika. *Prawo rzymskie publiczne*. Warszawa: C.H. Beck, 2010. 218 s.
10. FRIER, Bruce. *A casebook on the roman law of delict*. Atlanta: Scholars Press, 1989, 267 s.
11. JANIŠOVÁ, Jana. *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě*. 1. Vydání. Brno: Matice moravská a Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 470 s.
12. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009. 904 s.
13. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 1280 s.
14. KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. 2. vydání. Brno: Masarykova universita a Doplněk, 1999. 274 s.
15. KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 385 s.

16. NOVOTNÝ, Oto. VOKOUN, Rudolf. ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní právo hmotné - zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 479 s.
17. OLSON, Kelly. *Dress and the Roman Woman: Self-Presentation and Society*. Londýn: Routledge, 2008, 2040 s.
18. PÓLAY, Elemér. *Iniuria types in Roman law*. 1. vydání. Budapest: Akademiai Kiadó, 1986. 226 s.
19. PRAŽÁK, Josef, NOVOTNÝ, František, SEDLÁČEK, Josef. *Latinsko – český slovník A - K*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955. 631 s.
20. PRAŽÁK, Josef, NOVOTNÝ, František, SEDLÁČEK, Josef. *Latinsko – český slovník L - Z*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955. 711 s.
21. SKŘEJPEK, Michal. *Prameny ke studiu římského práva*. 2. vydání. Praha: Orac, 2004. 279 s.
22. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník - 2. díl*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 3285 s.
23. VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání – ochrana cti v československém trestním právu*. 1. Vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2006. 503 s.

Judikatura:

1. Rozsudek Nejvyššího soudu v Bratislavě ze dne 21. 11. 1972, sp. zn. 3 Tz 88/72.
2. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.4.2009, sp. zn. 7 Tdo 374/2009.
3. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.8.2008, sp. zn. 7 Tdo 1048/2008.
4. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2007, sp. zn. 7 Tdo 1429/2006.
5. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2002, sp. zn. 5 Tdo 873/2002.

Právní předpisy:

1. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.
2. Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

7. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje:

1. *Bulletin board postings more likely slander than libel, says High Court* [online]. Out-law.com, 7. srpna 2008 [cit. 17. ledna 2013]. Dostupné na <http://www.out-law.com/page-9330>.
2. *Lessy dostal za pomluvu podmínku osm měsíců* [online]. Novinky.cz, 4. ledna 2013 [cit. 12. února 2013]. Dostupné na <http://www.novinky.cz/domaci/289374-lessy-dostal-za-pomluvu-podminku-osm-mesicu.html>.
3. *Pomluva – vstupenka za mříže?* [online]. blog.aktualne.cz, 29. července 2011 [cit. 18. ledna 2013]. Dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-zahumensky.php?itemid=13842>.
4. *Soud uznal policejního exprezidenta Lessyho vinným z pomluvy* [online]. zpravy.ihned.cz, 19. prosince 2012 [cit. 12. února 2013]. Dostupné na <http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-59003160-soud-uznal-policejniho-exprezidenta-lessyho-vinnym-z-pomluvy>.

7. Shrnutí

Moje diplomová práce „Urážka na cti podle římského a současného trestního práva“ je komparací dvou právních systémů, které od sebe dělí dva tisíce let. Se zaměřením se na trestní právo, konkrétně trestní čin *iniuria* (urážka na cti), moje práce ukazuje rozdílnosti a společné znaky tohoto deliktu v právu trestním římském a současném. Ačkoliv se zdá být jednoduché vymezit celý význam slova *iniuria* v dnešním světě, upřímně řečeno, není tomu tak.

V prvních kapitolách mé práce jsem se pokusil důkladně vysvětlit široký význam *iniurie* a definovat všechny její typy. Veškeré skutečnosti byly čerpány z originálních pramenů římského práva, zejména z Justiniánových Institucí a Digest. Bylo nezbytné provést výzkum deliktu *iniurie* napříč jednotlivými fázemi římské historie. Jedině tak bylo možné pravdivě ukázat, jak se *iniuria* vyvíjela pod vlivem času a změn v politickém uspořádání Říma.

Ve druhé části této práce je pojednáno o konkrétním srovnání *iniurie* se současným českým právem. Ve skutku, dnešní právo sice zná větší variaci trestních činů, avšak mnoho z nich může být dle jednání pachatele podřazena pod římskou *iniurii*. V dnešní době tedy lze najít významy *iniurie* jako pomluva, urážka na cti nebo hanobení. Nejzajímavějším závěrem této práce ale je, že *iniuria* byla římským právem chápána i jako ublížení na zdraví, porušování domovní svobody nebo pronásledování (ženy). V závěru práce byl částečně podán také výklad o vývoji urážky na cti v českém právu. Jako demonstrování aplikace *iniurie* v praxi byly nakonec ilustrovány některé kauzy ze současnosti.

Nemůžeme podceňovat vliv římského trestního práva na trestní právo české. I když některé instituty, jako kupříkladu otroctví nebo silné postavení otce rodiny není pro dnešní společnost akceptovatelné, avšak, je potřeba vzdát obdiv přepracovanosti římského trestního systému.

8. Resumé

My thesis named “*Iniuria* in Roman law and contemporary criminal law” is a comparison of two legal systems, which are separated by two thousand years. Concerning criminal law, particularly on crime *iniuria* (an insult), my thesis shows the differences and common aspects of this crime in the Roman legal system and the contemporary one. Although it seems like the way to understand the whole meaning of the word *iniuria* in today's world, to be honest it does not.

In the first few chapters of my thesis, I tried to explain the broader meaning of *iniuria* precisely and define all its types. All these facts are drawn from original sources of Roman law, mainly The Codex of Justinian and The Digest. It was necessary to provide the research of this crime through the particular eras of Roman history. Only that could truly show, how *iniuria* was changed by the influence of time and different political systems.

The second part of my thesis deals with certain comparison with contemporary Czech legal system. In fact, present criminal law knows more various types of crimes than the Roman criminal law, however, the meaning of offender's conduct is the same as it is subscribed in the collection of Roman laws. Nowadays we can find a slander, a libel or defamation as the significance of *iniuria*. Most interesting conclusion of my thesis is the fact that Roman *iniuria* was also understood as injury, stalking or reduction of domestic freedom. Partly, the evolution of the crime of insult takes place at the end of my thesis. Finally, some actual cases are given as an example, to demonstrate the use of an insult in the real world.

We cannot underestimate the influence of Roman law on contemporary criminal law. Even if their thinking is not acceptable these days, for instance, slavery and the excessive powers of fathers in each family, we however must appreciate their sophisticated criminal and legal system.

9. Klíčová slova

Urážka na cti, pomluva, ublížení na zdraví, těžká újma na zdraví, porušování domovní svobody, římské právo trestní, trestní právo.

10. Key words

Libel, slander, injury, serious bodily injury, violation of domestic freedom, Roman criminal law, criminal law.